

„nekünk még maradt félnivalónk”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
X. ÉVFOLYAM 1999. 12. (290.) SZÁM — JÚNIUS 25.

ára 1500 lej

Ziffer Sándor: Bivalyok

- A Duna Televízió levele
- Csiki László versei
- Sigmond István: És markukba röhögtek az égiek
- Szőcs István:
Ámbátor erotika gyanánt is
- Lászlóffy Csaba: Egy magyar gróf és az óriáskígyó
- Papp Sándor Zsigmond:
(mi is egy angyal)
- Terényi Ede:
A nagy nyolcvanasok
- SERÉNY MÚMIA

FEKETE VINCE

Klepszidra

Szeress ha még ha már velem
Kovács András Ferenc:
Matutinum

Még gőzölög a délután,
tompá a fény, alszik kicsit;
egy hosszú száraz nyár után
hideg jön és esik, de csitt.

Már hogy dobol a bádagon,
parány cseppjei hogy verik.
Ölelj, ölelj csak átkosom,
tűzzel a vér is megtelik.

Ölelj, ölelj csak, nem leszünk,
tapadj reám, bibére szár.
Ó, semmi ez, csak nem leszünk.
Ölelj, tapadj, ha már, ha már...

LÁSZLÓFFY ALADÁR Rokonértelmű magyarok

Ahogy rokonértelmű szavak is léteznek, már vannak rokonértelmű magyarok is. És persze rokonérzelműek is egyben. Rokonnak érzik magukat, egymást. Ez más nációknál előző századévek, ezredévek óta nem volt újdonság. Akár a nyelvjárásaik egymástól eltérő jellege, külön fejlődő "mégis-egysége" is kifejezi. A németeknél, olaszoknál. Mi szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hogy igazi szétszóratásunk, jelentős diaszpóráink kialakulása csak a XX. században kezdődik el? Kétes "fejlődés" a globalizációk, integrációk, befajzódó és újra aktualitásba hozott asszimilációk korában. De vitathatatlan fejlemény.

Az örökérvényű bibliai metaforát használva: a babiloni fogságba hurcoltatáskor (és soha sehol) nem az egész népet szokták elvinni, elűzni. Otthon is maradnak mindig, elegenden. Ha nem éppen a többség. A kép(let) feláll; tessék elvégezni, most már jelkép jellegétől megfosztva, a benne foglalt összes műveleteket.

Minden elűzetés, menekülés, emigráció szimmetria-képe ez: hogy maradtak otthon is, legfennebb más uralom alatt. A magyarság esetében a főleg 56 utáni magyar emigráció — minden előző, Világos, Trianon, 45 utáni — állapotát felfokozó és összegyűjtő jellege hozza az új elemet. Előzőleg is voltak békés elmozdulások ("békések", már amennyiben az Álmos-Árpád féle nyugatra sodródás egy Julianusék által még igazolt "Magna Hungariából" nem tekinthető kényszerű, emigráns jellegű kivonulásnak, valamit céllal, tudatosan mentő szakadárságnak...). Ezek között hosszantartó egyetemjárások, mesterlegénykedések, vagy csak Szepsi Csomboros világjárások vannak, mindig haza irányuló céllal a végén: "Nyergelj, fordulj!" — avagy csak gyalog hozták a tudományt haza, Tordára, Nagyenyedre. Az Apáczaiak, Misztótfalusiak. Talán a folyamat legvégén az "amerikások", akik közül a kitántorgás végén a szerencsésebbje egy családi házra valóval jött haza, vagy egyáltalán: hazajött.

A Rákóczi-féle meg a 48-as volt az első politikai töltetű, hazatérésében bizonytalan reményű két nagyobb hullám. De ezek lényege

>>>>> folytatás a 2. oldalon

OLVASÓINK
FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

12

>>>>> folytatás az 1. oldalról

géhez hozzátartozik az, hogy ha az ok, amiért kimentek, megszűnt, hazajöttek. A világ gazdasági különbségeire épülő gazdasági okok csak ebben a században hatnak ellenállhatatlanul. A hazának s az ennek járszalagján csak az udvarban futkosó helybenmaradásnak ironikus kifejezője az egyzeri emberkérdő szülő szellemes vicc, aki élt hét országban is, pedig soha ki sem mozdult Munkácsról.

És itt érünk oda, ahol annak a *jelképesen*: gravitációnak, *vízumosan*: dróton futó kutyaláncnak nevezhető jobbagyos hazához, szülőhelyhez-kötöttségnek szerepe kezd égre kiáltani.

Eddig még (leszámítva a II. világháború utáni vöröscsillagosan-fasiszta elűzéseket, kitelepítéseket, bosszúból végrehajtott demográfiai módosításokat, melyek közül a magyarságot Erdélyben nem, de délen, észak-keleten, északon mindenütt megbolygatták) semmilyen Trianon nem követelte az elcsatolt szálláshelyek kiürítését. Önként, a jobb és fenyegetőbb "helyzetek" hullámmása következtében, annál buzgóbban tettük meg az eddigi kezdő tánclepedéseket, 18 után is, 89 óta még inkább. De ez a helyzet nemzetközi jogi, elméleti és gyakorlati kezelésének rovására legalább olyan mértékben írható, mint az emberegyed gyarló és elvtelen kényelemvágyának rovására. A mostanában egyre fenyegetőbb feltornyosuló "paradicsomból való kitiltásnak", a schengeni egyezménynek első tanulsága felőlünk nézve, akiket már nem etnikai, csakis állampolgári alapon kezel a Nyugat, hogy egykor olyanok kezére adott etnikai alapon, akikkel ma ő maga nem hajlandó szobaállni. A helyzet 89 utáni tisztázatlanságára jellemzően a "Frunđa-tétel" munkáimmal ellátható minibotrány felkavarodásakor merült fel századszor, hogy ez a Nyugat egy olyan ordító "árnyalat" kérdéskörében sem ismeri a megkülönböztetést, hogy egy kisebbség bevándorol, fejenként valahova és valamely állam védő szárnyai alá kérezkodva alakul ki, avagy elmozdították (többször és többszörösen) többszázéves eredeti szülőföldje felől a határhálózatot, s ő hol itt, hol ott kell hogy ébredjen, alkalmazkodjék, megaláztassék vagy meg is tizedeltesék.

Az emigráció legkülönösebb fajtája (sok más nép-, nemzet-, nyelvtörődék mellett és közepette, a mondvacsinált "homogén" nemzetállamokban) a *magyaré* — kelet-európai kisebbségi helyzeteiben. Továbbra is több jegyével a számúzótságnak, mint a honpolgárságnak. Ő az "otthagyt emigráció". Mégis a reményteljesebb. Mivel a nyugatra szakadtak folytatás nélküliek; saját személyükben és majdnem törvényszerű vegyesházasságaikból születő (neofita, vagy csak egészen emberi és természetes indítékból az új nemzethez-kultúrához hasonlító) utódaikban a felszívódás "áldozatai" vagy "diadalai" lesznek holnap. Hogy mostanában szerencsére a menekültségnek megszűnt az utánpótlása, annál véglegesebbnek látszik ez a folyamat. Míg mi, bármely kisebbségben, akármilyen nyomás alatt táptalajjal és kifogyhatatlanul természetes utánpótlással rendelkezők, ez az "otthagyt emigráció", a maga svájci gárdáinak, mint többletnek, fölölegnek a világgá eresztése után is meg fog maradni. Rokonsértelmű magyarnak. Csak tessék kidoboltni Schengenben. Egyedileg és "globálisan". Emberileg és jogosan.

Levél a magyar pedagógusokhoz határon innen és határon túl

Együtt gondolkozásra, közös munkára hívjuk mindazokat a pedagógusokat, akik egyetértene Kodály Zoltán szavaival: "Csak boldog gyermekből lehet boldog felnőtt, s csak ezekből lehet boldog ország." — vagyis nemzet! Ehhez azonban tudással és erkölcsi értékrenddel megalapozott, egészséges ön- és nemzetismerettel rendelkező ifjú nemzedékre van szükség.

A Duna Televízióhoz érkező levelek között örömdetesen megsaporodtak a határontúli tanároktól érkező kérések, melyek szükségesnek tartják az *oktatási műsoraink* gazdagítását. A segítséget kérők — érthető okokból — elsősorban történelem- és magyartanárok, akik átérzik annak a felelősségét, hogy "A múlt ismerete nélkül nincs jövő" (Diderot). Gondjait, s a Duna Televíziótól várt ez irányú segítséget személyes találkozásaink alkalmával is megfogalmazták már. Elmondták, hogy a magyar óvodás gyermekeknél is felismerhető a Duna Televízió műsorainak személyiségformáló hatása. Ismerünk olyan pedagógusokat, akik saját maguk másolják és terjesztik kollégáik között műsoros kazettáinkat, s olyanokat is, akik iskolájuk falújságján hívják fel a figyelmet a Duna Televízió programjaira.

Az eredményesebb munka érdekében szeretnénk rendszeres, élő kapcsolatot kialakítani a Duna Televízió oktatási és egyéb műsorait munkájuk során rendszeresen felhasználó pedagógusokkal, tantestületekkel, tanítóképző főiskolákkal.

Különös gondot kívánunk fordítani a hivatalos magyar tannyelvű oktatásból kiszorult, de a magyarságismeretét önkéntes alapon végző, hétvégi iskolák, egyházi közösségek, cserkészcsapatok munkájának segítésére.

Kérjük és várjuk leveleiket a következő kérdésekben:

— Pedagógiai, módszertani szempontból a Duna Televízió milyen típusú műsorait tudták eddigi felhasználni?

— A Duna Televízió eddigi műsorai közül melyekre építhették óráikat, vagy az önképzőkörökben, tanulmányi versenyeken, hétvégi iskolák programjaikba miként tudták felhasználni?

— Véleményük, tapasztalatuk szerint hogyan lehetne a Duna Televízió történelmi, irodalmi, nyelvművelői, vallási műsorait módszeresen, szervezeten beépíteni az oktatásba, nevelésbe?

Gyors és tartalmas válaszaitat műsoros kazettákkal jutalmazzuk!

Tervezzük egy olyan *műsorajánló* összeállítását és szétküldését, amelyből rendszeresen tájékozódhatnak azokról a műsorainkról, amelyeket a történelem-, irodalom-, nyelvtan-, ének- és hittanórák gazdagítására vagy önképzőkori célokra használhatnának fel.

Kedves Tanárnők és Tanáruk!

Legyenek munkatársaink, szerkesztők együtt a Duna Televízió magyar nyelvi, történelmi irodalmi és művelődéstörténeti műsorait! A tervezett "Tanárok félórájában" pedig kicserélhetik, átadhatják egymásnak tapasztalataikat, ötleteiket. Reményeink szerint így fokozatosan kiépülhet a magyar pedagógusok egymást segítő közössége határon innen és határon túl.

Duna Televízió

Válaszaikat a következő címre küldjék:

Duna Televízió Közművelődési és Vallási Műsorok Főszerkesztősége
1537 Budapest, Pf. 445.

NO COMMENT — ALTER-NATIVE 7

"A rövidfilm a filmművészet költészete, s jó lenne, ha visszakapná az őt megillető helyet. Itt még szerencsére jelen van egy olyan barát, családias légkör, amitől mindenki sokkal jobban érzi magát. Én semmi egyébért nem jövök le, csak emiatt, filmfesztiválra járhatok máshova is."

Simó Sándor, filmrendező,
a Hunnia Filmstúdió igazgatója
tanár a Budapesti Színház- és
Filmművészeti Főiskolán

Idén november 3-7. között újból megpróbálunk eleget tenni nemcsak Simó Sándor filmrendező, hanem a fesztivál látogatói, vendégei elvárásainak is.

A versenyprogramba benevezhetők az 1996. január 1. után készült filmek,

melyek időtartama nem haladja meg a 30 percet. Benevezési határidő: 1999. szeptember 15.

"NO COMMENT" — a képek meggyőző erejét hangsúlyozza, nem a művészi eszközök korlátozását jelenti.

Benevezési űrlapok és részletes tájékoztatás az alábbi címen, ill. telefonszámokon:

MADISZ
4300 TIRGU MURES
str. Gh. Doja nr. 9/81
C. P. 97, Romania

tel/fax: (+40 65 168 573;
(+4065 167 547

e-mail: madisz(a)netsoft.ro

CSIKI LÁSZLÓ VERSEI

Határváros

éhes vagyok kinő a fogam
csend van kiabálók
a parkban épp csecsemő fogan
leomlik a várlok

üveglapot cipelek át a városon
van a bányán egy ablak
van egy rézsobor a várfokon
itthagyták magnak

éhes vagyok kinő a fogam
van a bányán egy ablak
a parkban épp csecsemő fogan
itthagyták magnak

Hámmor

ez a fohász volt az ezredik
füst száll a fémkohóból
a vaskenyert megszegik
sárban elfolyik az óbor

festett lángok a falakon
a kemencében gleccserek
az udvar sító balaton
az égen ragyogó egyszeregy

a földön ősz ember hever
melós vagy talán kapitány
egy szíve volt oda van
lúktet a helyén két hiány

Az egymást oltó tüzek

(Király Lászlónak, Kolozsvárra)

magyarítják a magyart
szerbítik a szerbet
oroszul az orosz
a svéd kisédül

munkásabb a munkás
a paraszt munkásabb
a szerető szeret
a gyilkos végzi dolgát

holnap elmegyek
svédnek szeretőnek
holnap gyilkolhatok
ma még magyar vagyok

ma még magyar vagyok
holnap gyilkolhatok
svédnek szeretőnek
holnap elmegyek

a gyilkos végzi dolgát
a szerető szeret
a paraszt munkásabb
munkásabb a munkás

a svéd kisédül
oroszul az orosz
szerbítik a szerbet
magyarítják a magyart

A reményhez

Okosabb rég a testem nálam,
mohóbb tehát, többekre vágyik,
estében is megaláz-előz,
előttem jut el a halálig.

Élvezi útját a szép mocsárban,
hasonló testeknek verődik,
alkonyoktól boldog-bánatos,
ismert mérgektől merő víg.

Úszunk csak a legnagyobb hajóban,
és neki bújnak meg a nők,
hármán hálunk, de könnyeit
én hallom meg legelőbb.

Szaladtunk együtt jó mezőn is,
én kapkodtam a levegőt,
nagy hegyet nézett erdőn túlra,
és én értem fel rá itt előbb.

Szűzekként kergettek meg régebb,
én tudtam itt, hogy ő kibírja —
és megérkezett ifjan, holtan,
különbben semmi-semmi híja.

Búcsúztató papja volnék,
gyászoló, álnok rokonsága?
a túlélő, a legemberibb sejtem
hátrahagyott, hitehagyott mása?

Az is két más világba szállt át,
rejtőzve száz idegen alakban —
jobb nálam, tehát nem enyém,
már hat, tán hatszázhatvan.

Osztódtam és megmaradtam,
magam hittem vagy csak Isten?
Tegnap becsöngetett egy angyal,
nem szólt, bár felismert.

Te voltál az? Kajlán lógott
egy toll a hideg szárnyadon.
Láttam, hogy enyém vagy, szentem,
akár a legszebb fájdalom.

Élek én, vagy más vagyok csak,
számos leszek végül ugyanegy?
Ki vagy? Belőlem az az összejt
sokszorosán is egyre megy...

Vázlatrajz

Plugor Sándor haláláról

Az a vonal! A megremező kéz
biztos vonása! Szürkülettől szürkülettig,
napkeltétől szentülésig.
Ki hogy él, úgy rajzol, követi vonalát,
de hirtelen más dolga akadáva, egy kis elmúlás,
egyszer mégis elejt, odahagyja egy pillanatra,
hogy felvehesse majd a félve vágyott,
a legfélérebb semmiben.

No, persze, a lapszél, a méret,
a perem, mely országhatárként
a képet lezárja, —————,
és már csak a koszos munkaszalt
szántja a toll, vagy mi másnak hívják
a halált és a mennyeket felétek?

Mit szólna most Szisz,
a képeden mord alak,
a sajgó mókaberci,
hogy egyből utólérted?
Ő tudja a hely nevét?
Kacagtok-e ott rajtunk?
Ne féljete! Átjutottatok,
nekünk még maradt félivalónk.

Mit tesznek nélküled
az éhes lovak, most már
örökre néma a nyihogásuk,
mint a rajzokon?
Ne hidd! Az éhség kitart,
az éhség maga az élet.

És az öreg szülék?
Visszasatírozta őket
a fekete hegyoldalba, te bányász,
és mintha most helyetted,
mintha most nélküled
vetülnének ki a papír egére.
Holtak gyászolják így gyermeküket.

És a nők, a parázna csodák?
Megeresztek vonalaik azóta
összébb vonták tárt ölüket,
levágták gyászolva a hajjuk,
párnába tömték, azon alusznak
saját magányos illatukban,
kiszárad nedvük a vásznon?

Átszállt egy madár most
a város fölött, néztem,
hogyan húzza meg szép ívét
a dögletes levegőben,
nyomtalanul,
és tudtam, erre jártál.

Szabó Zoltán grafikái

SZŐCS ISTVÁN

Ámbátor erotika gyanánt is

(befejező rész)

Végeredményben tehát a legfontosabbnak látszik *szétválasztani* mindent, ami lényege szerint különbözik, de amit egy általános művelődéstörténeti-társadalomalakulási-tömeglélektani jelenség-együttes *összemosni* törekszik.

Szétválasztani az érzékiséget az erotomániától, ugyanígy a szabadszájúságot a rútalkodástól (trivialitás, obszcenizmus, majd koprolallia), szétválasztani a nemiség elfogulatlan szemléletét és megbeszélését a kényszer-neurózis vagy hisztériás csámcsogástól (lásd: fehérhajútság és beszédkényszer), megkülönböztetni az irodalom emberkutató, -megmérő, -átvilágító: *mi minden lakik*, azaz mi minden lakhat az emberben?) bátorságát az eszménytelenség erőlködéseitől, szétválasztani ennek a *mi mindennek* az esztétikai rangra emelését (vesd össze: a rút mint esztétikai kategória) az ellensablonok, azaz újsablonok rendszerbeállításától.

Az irodalmi minták tisztázására talán legcélszerűbb volna Sade márki és Sacher-Masoch (Leopold, von) írásainak ismételt szembeállítását. Az első a rút-ság, kíméletlenség testi és lelki székrekedésének nyilvános száraz sziszegése (lásd egyik alakjának gátlástalanság-himnuszát: Elég gazdag vagyok ahhoz, hogy szarjak az összes hatóságokra, és elég művelt ahhoz, hogy szarjak az összes istenekre); a másik viszont az erkölcsi személyiség önmegsemmisítése az erotika odaadói önkívületében — könnyed, illedelmes, tetszetős, sőt finomkodó modorban. Sacher-Masoch nem használ egyetlen szavakat, és a rút jelenetek is romantikus hangulatiságukban hatnak, sosem akarja megmutatni, hogy milyen ott a fügefalapi alatt.

Ugyanakkor azt is beláthatjuk, hogy e szélsőséges példaképek (*példányképek*, ahogy a művelt násznagy és kántor használja) követhetetlenek mai divatos szerzők számára, mert ők nem elég gazdagok és műveltek, és nem elég felnőttek ahhoz, hogy ne vihognának állandóan: úgyis tudom, hogy mi van neked ott!

A szétválasztás, a válogatás, a normák szerint való megítélés — mindez kulturális aktus: "művelt". A kultúra szó maga is egy olyan igéből ered, amely vágást, irtást jelent, válogatást. Minden válogatás tilalmat tételez fel: azt ne! Az nem jó (nem hasznos, nem szép, nem egészséges). Minden modern nevelés, iskolai vagy tö-

megnevelés dogmája ezzel szemben: elhárítani az útból a tiltásokat, mert azok csak gátlásokat okoznak, a legveszélyesebb ember a gátlásos ember — így hát egységes, összehangolt mozgalom zajlik a kultúra lerombolására? A frivolság, a trivialitás, továbbá a hisztéria és a neuraszténia jegyében. Ahol nincs tilalom, nincs kultúra — "inkább ne legyen kultúra se..." Vagy: a kultúra európai arisztokratizmusát váltsa fel az afrikai demokratizmus?

A kritika feladata (mi a kritika feladata a munka ünnepe előtt; a forradalom évfordulója előtt; az ellenforradalom évfordulója előtt; a munkátlanság ünnepe előtt; valamennyi szentek és szenttelenek ünnepei előtt; mindég csak előtt; mert *utána* csak a betegesen sovány tiszteletdíjon való morgolódást érzi feladatának) ...egyes szerzők megítélésénél a kultúra általános válsága címszó alá rendelni a tárgyalást, éppen annyira nem, mint a szerzők egyéni lelki vagy testi deffektusaival magyarázni érdeklődését és manierjét; (ha férfi: nyilván a neuraszténia okozta tehetetlenségből keresi a perverzítást mentőkötélét; ha nő: a hisztéria jóllakathatatlanságából; mert a százszázalékos férfi "a neuraszténiás", a százszázalékos nő pedig "a hisztérika"; lényegesen alacsonyabb százalékszám nál érge mindkettő — nemtelen; mondja az ideggyógyász, Völgyesi).

A kritikának ugyebár az sem lehet a feladata, hogy az emberi faj általános nemi viszonyait a válságáról beszéljen, ez sokkal inkább az élettan, a genetika, a biokémia és a biofizika, valamint a sátnológia feladatkörébe tartozik; a kritikának, jól tudjuk, mi a feladata a jelenségek megítélésénél; többek között, hogy az új elemet felfedezze, kibontsa, kiemelje, foglalatba illessze, eszmei keretbe helyezze és aztán ezzel kapcsolatban állást foglaljon, pro vagy kontra; az

adott társadalmi-politikai helyzet, pártkapcsolatok klikk-függségek alapján. (Lásd még *Maf-fiák-nál*.)

A pornográfia nem új, még az erotománia sem, tanúskodnak erről nemcsak az emberiség nagy mítoszai, hanem sok-sok évezredekkel előbből már a barlangrajzok is. Láttuk, kedves atyámfiak, a szabadszájúság sem új, minden korban megtermette a maga örömeit; és az sem új, hogy az író, különösen a polgári regényirodalom mint olyan világrajzolta őta, *lélekűvő*. (Lásd: mit hoz neked a bűvár, ha felmerül a habból, kezében iszapos sár, azt hozza neked abból.)

Az sem új, hogy a szabadszájúság, a szabadosság, a durvaság, csakúgy, mint a túlzásba vitt lelkizés a nonkonformizmus jele, a lázadásé, a kitörési szándéké. Azaz: többé-kevésbé hőstett, legalábbis bátorság.

Mi hát az új? A kultúrában (azaz a kultúrapótlékban, a quasi-kultúrában, amely a fentiek értelmében tilmatlan és válogatatlan tenyészet, kultúraellenesség) — az az új, hogy a szabadszájúság, a szabadosság, a durvaság és a lélekűvőkálás — a *konformizmus jele*. A megalkuvás, a belenyugvás, a hatalommal való együttműködés, a farkasokkal való együttüvöltés jele — is lehet! Is lehet, hangsúlyozom — mert nem feltétlenül az; hiszen hányszor előfordul, hogy a legálmodozóbb lelkű költő gondolatai egy adott pillanatban egybeesnek egy vad pragmatista zsarnok vagy egy fanatikusan bigott kényúréval!

Ez megy; most ez van; meg kell tanulni együttélni a bűnözéssel, a jogászokkal, a filmrendezőkkel. És természetesen, a színházi rendezőkkel is — annak ellenére, hogy a színházi közönség és az olvasóközönség viselkedése lényegesen különbözik. A színházi közönség szemérmesebb. Senki sem tagadhatja le, hogy a közönséges izléstelenség nem a nézőtér felől támadt a színházra, hanem a színpad felől.

Senki sem tagadhatja le: a színházban nem a rosszízű kö-

zönség kezdett először nyilvánosan vizelni, ivarszerveit rázogatni és nyers karjeleket (lásd: Sajnovics) mutogatni, mindez a színpadon kezdődött, a művészek részéről, csakúgy, mint az elsődleges és másodlagos erogén zónák nyilvános ingerlése, vagy a nemi műveletek utánzása (?) úgyszintén; és mindez a *közönségizlés kiszorítása* és a művész-színház jegyében. Ahogy a fejlődés tendenciáit előreláthatjuk — lásd: lebontani a válaszfalat nézőtér és színpad között, bevonni a közönséget a játékba stb., stb. — e műveletek kiterjednek nemcsak a nézőtérre is, mint ahogy bizonyos osztrák vagy prozelitajapán színházakban erre is van már követendő példa. Csakhogy — hadd idézzem megint kedvenc török közmondásomat: ha ön is úriember, s ha én is úriember vagyok, akkor ki fogja megfejteni a juhokat, alkalmazva: ha ön is művészlelek, ha én is művészlelek vagyok, akkor ki fogja feltörlni a nézőteret?

Igaz, van a színházi közönségnek egy kemény magva, amely minden ilyen trivialitás exponálásánál hangoskodik, tapsol és vihog, de — ezek nem fogják eltartani a színházat.

Az olvasóközönség más. Az merészen kimondja *egy részét* az igényeinek — az irodalom legyen olyan, hogy *lehessen röhögni tőle*; (nem *rajta*, mert az már szakmailag árnyaltabb megítélést kívánná), s amit csak bizalmasan lehet olykor kimondani; készítsen jól ki valakit; szedje le a keresztvizet a keresztényekről és a más vallásúakról is, az oroszokról, a jenikről, az európaiakról, az etnikai másságokról, az együttélő nemzetiségekről, és amennyire lehet, legalább áthalásokban, az éppen uralmon levő hatalomról.

De van egy ki nem mondott, de emésztő, epeztő fővárákózás: legyen benne pikantéria; akár perverzitás is, vérfertőzés, szadomazo, sok-sok infantilizmus, erotikus picsipacsi (lásd: Szép új világ), és ne kelljen ehhez előbb unalmas természetleírásokat olvasni. Az olvasó meglátja az antikvárium kirakatában Tacitus vagy Livius valamelyik könyvét, feltűnően rá van nyomtatva LIBER SEX, berohan pénzét lobogtatva a kezében, *Szabad szerelem*-nek hitte, és otthon hörögve tapasztalja, a cím alatti szöveg csak annyit jelent, hogy Hatodik könyv. Attól kezdve megrendül a bizalma a klasszikusokban, de így is magával tol ki, mert épp így fosztja meg magát válogatott sikamlóságoktól.

Így veti reményét pályakezdő fiatalokba és pályamódosító vénnekbe.

Plugor Sándor: Kentauro és sellő

SIGMOND ISTVÁN

És markukba röhögnek az égiek

Mélységesen tisztelt és mondhatnám azt is, hogy hön szeretett Szerkesztő Úr, noha e formula megkopott az idők folyamán, de amit Ön iránt érzek, az szinte már a szerelem témaköréhez tartozik, hogy még pontosabban fejezzem ki magam, a viszonzatlan szerelem témaköréhez tartozik, amennyiben én Önt néha mélabús belefeledkezéssel (neve ismételtetése áhítatos pihegéssel), de sokszor egészen vad vehemenciával (görcsben fetrengök, görcsben), miközben Ön, szóval tudja, az a bizonyos megalázó közöny, a rideg pillantások, amelyekben semmi mákony, semmi gyere ide, puszira, pedig ha tudná, és milyen jó, hogy nem tudja, azaz-hogy fogalma sincs arról, hogy mindezekből semmi sem igaz, amit Ön iránt érzek, tulajdonképpen, hogy úgy mondjam, kimeríti az ellenérzés fogalmát, mondhatnám azt is, hogy pfuj, vagy brácsás gádzsó volt a nagypád, hogy szédelegnél egy pöcegödör szélén lila gatyában, ógörög episztolákat óbégatva az utókor felé, de nem bántalak, nem kell beszarni, csak tegezlek, ahogy a kikerics is letegezi a feje fölött sötétlő eget, szóval: kinek a jó édesanyja (üdvözlöm a nénit, ha vagányocska, akkor pá, anyu!) szuggerálta neked, hogy majdan megírandó novellám főszereplője feltétlenül számi ikerpár legyen, ezzel ugyanis látványosan eleget tudok tenni annak a pályázati felhívásban megfogalmazott kíváncságnak, hogy a bőrdület és a morbiditás motívuma jelen legyen a sztoriban, merthogy az én főszereplőm két lyukon zabál és egy lyukon kakál, ennél morbidabb bőrdületet már kitalálni sem lehet. Persze mindez kimarad a végleges fogalmazványból, majd tüzetesen újrairom a kísérőlevelet, amelyhez hozzácsatolom nemsokára megírandó novellám teljes szövegét, ragyogó mű lesz, pontosan 17 oldal, a másik pályázati feltételnek megfelelően; a szabályok keresztüzében élni több mint egyszerű élvezkedés, ez már eksztatikus életigénylés, a magyar írók lihegnek a legodaadobban a szabályok szédületében, egy szóval nyáladzani fog a hön szeretett, természetesen az élvezettől, merthogy minden benne lesz, aminek benne kell lennie, a világmegváltó gondolatok természetes egyszerűséggel fognak nyüzsgögni benne, lesz ott bűn és bűnhődés és ennek a tagadása, derű és ború, szex és téboly (hosszú beszélgetés a csoportos onánia tudatformáló hatásának szakértőjével), istenhit és ateista finnyáskodás, s ennek a csodamasszájának az elegyből sámánok fogják tanulni a bűnbocsánat egyszeregyét, a gazella kecsességű, szerelemre éhes némberek aléltan szűztele-nítik önmagukat a szöveg igézetében, s az egyszerű olvasó keresztre feszítésre áhító-zik, és még nem szóltam a spermában fürdő longobárd bajadérokról, de erről a novellában fogok értekezni részletesen, egy szóval, blikkfangos lesz, ez nem vitás, csak az utálat tudnám kirekeszteni magamból, persze önmagam utálatom a legjobban, hogy egyáltalán belevágtam ebbe az örületbe, a hön szeretettel kapcsolatos érzületeimről már értekeztem némiképp, aztán itt van ez az osztalásnak induló, lötetemspíné, ez az egy darabban vegetáló gennysaláta, akinek a szolgálatában rovom a sorokat, nem áll

élni még ez a lihegő gané, a lábujjainál kelleni kezdeni a műveletet, letépni őket sorban, majd felfele haladva kiszakítani belőle a csontokat, szívét a májával kicserélni, veséjét a tüdejével befedni, vastagbelét a száján kivezetni, s ha a lelkét tárgyasítani lehetne, a végbélnyílásán lötyögne kifelé, szétmállott rongycafatként, — mindezekből világosan következik, hogy a feltámadás egyelőre elmarad, a reinkarnáció gügye tévhit, szonátát hegedülő nipp-maciknak való altatómese. De Istenben hinni kell továbbra is, főleg ha csenget.

És csengetett. De a banya nem akarta meghallani.

— Figyel? — kérdezte.

— Figyelek — mondtam.

— Az jó. De a gondolkodást mellőzze. A maga gondolatait senki sem igényli, rombolná a harmóniát, a saját gondolataim harmóniáját. Úgy üljön ott, mintha itt sem volna. És ne beszélgesse a hóhérral. Csak figyeljen. És írjon. Mindent írjon. Én magát úgyis letagadom. Leírta, hogy letagadom?

ARANYI G. — MORÓK REBÉK (1977) 1977

— Leírtam.

— És akkor most mit ír?

— Leírtam azt is, amit én válaszoltam.

— Mit válaszolt?

— Azt, hogy leírtam.

— Idáig jó. De még nem tökéletes. Magának a gondolataimat is le kell írnia, a kimondottakat is, a kimondatlanokat is. Ez utóbbiak a fenségesebbek, természetesen. Leírta?

— Idáig mindent leírtam.

A szemgolyóival fogok jojózni, a saját belét fogom a nyakára tekerni, hogy azon fityegjen egy lámpavason.

— Most mit ír?

— Éppen arról a kis törpécskéről írok, a hegedülő törpécskéről a vitrin jobb sarkában, ahogy mereven néz.

— Dehogyan néz mereven. És az nem törpe, az macika, az én édes kicsi hegedülő macikám. Édesanyámtól kaptam hat éves koromban. Tudja, mit tud ez? A legszebb szonátákat tőle hallottam. Pianóban, mindig

csak pianóban. És az benne a legszebb, hogy...

Lehetnék gennyes pattanásban a fájdalom, ezt ő érezné, nem én, vagy nyüzsités vagy sikoly vagy véres hasmenés, rákos daganat a mellén, a hasán s az ülepén, s ha mindez nem lehetséges, akármilyen tárgyként is el tudom képzelni magam, nincs olyan változat, amellyel ne értenék egyet, lehet az pénz vagy bidé, flassterre ragadt tehéntrágya vagy kiszáradt skalp egy indián vigvam falán, ám mindezek helyett órabéres íróként élem az életem, nincs ennél fertelmesebb, na kész, megint csengettek.

— Nyitva van!

A banya hörgésbe fulladt sóhaja végigáramlik a szobán, átsuhan a tölgyfaajtó rostjain. Hárman vannak, a hóhér s a két segéd. Hatalmas, fekete, göndör szőrpamacs, két éjfékete szem, papi egyenruha, széttárt karok, s mindez lábujjhegyen.

— Szerelemittas éjszakán, jöttem egy halott után. — Ének.

— Micsoda szöveg ez? Hogy merészel?

— A banya süvölt.

— Tökéletesen egyetértek kegyeddel, tisztelt asszonyom, elvem az ugyanis, hogy egy haldoklónak nem szabad ellentmondani, akármilyen baromságot mond vagy kérdez, hosszan kell simogatni a kezét és a lábfejét, puhán, ernyedten.

— Maga szeretkezni jött? Hívjak rendőrt?

— Komoly, megbízható cég vagyunk, csókolom a kezét, felkészítjük a halálra, garantált örömmámor, semmi több.

A segédek hozzák közben a két koporsót, s leteszik a banya ágya mellé kétfelől.

— Maga csak ne csókolgassa a kezemet még gondolatban sem, és ne meséljen itt nekem örömmámorról, a halál egy ocsmány, teljesen elment a kedvem az egésztől, és én nem akarok meghalni, és nem is fogok, és mi van ezzel a két koporsóval, és egyáltalán, és tulajdonképpen, és ez a két mozgó lajtorja, kik ezek, és a nevét akarom tudni, a kurva édesanyját magának...

— Ez nagyon szép volt, csókolom a kezét, rendkívül hatásos, ezelőtt jó tíz évvel volt egy ehhez hasonló esetem, az a drága asszony, az is asszony volt, tudja, már rohadt le róla a hús, kegyed meg egyáltalán nincs rothadófélben, nézze meg az ember, ihaj, csuhaj, ezt igen nagy örömmel tapasztalom, szóval az az asszony is valahogy így viszonyult a dologhoz, csak a szóhasználatának a választékossága nem volt ennyire átgondolt, baszna meg engem Jehova, ezzel kezdte, hát nem aranyos?

— Menjenek... menjenek...

— Nagyon jó, csókolom a kezét, ez a második fázis, amikor lassan elhagyja az erőt, tessék nyugodtan rám bízni mindent, még nem kell befeküdni a koporsóba, lesz itt még esemény bőven, óriási a tapasztalatom, tessék elhinni, a dühkitörések könyörgésre szelídülnek, és mindez fordítva is elképzelhető, kívárunk szépen mindent, az idő nem szorít.

— Nem akarok meghalni.

— Százszázalékos egyetértésemről biztosítom kegyedet, tisztelt asszonyom, ehhez hasonló aberrációk már sokszor elhangzottak a praxisomban, felhívnám arra is a figyelmét, hogy ez irányú óhaját már szíveskedett közölni velem az imént, de akkor nem volt lehetőségem kifejezni abbéli álláspontomat,

>>>>> folytatás a 6. oldalon

>>>>> folytatás az 5. oldalról

miszerint mindenki, előbb vagy utóbb, de mindenki, hogy úgy mondjam, persze nem mindegy, hogy hol és hogyan, merthogy ezzel kapcsolatban rengeteg tanulmány látott napvilágot, vélekedésem szerint a legfontosabb a csend, az a bizonyos halálos csend, ilyenkor a légyzűmmögés is zavaró lehet, tessenek elképzelni azt a zsenáns helyzetet, amikor a delikvens végre kinyújtja a kezét egy másik dimenzió felé, és abban az áhítatos csendben, amikor a kéz ujjainak mindegyike, legyen az bütykös, köszvényes vagy félig-meddig már oszlásnak induló, szóval az ujjak már-már az égi imák zsolozsmájában fürdenek, akkor jön az a légy, kérem tisztelettel, végigkórzódik a tenyér életvonalán, és bocsánattal legyen mondva, beleszarik az ember tenyerébe, hát nem és nem és nem, csókolom a kezét, a légyszarral szemben nekem amúgy is komoly fenntartásaim vannak, egyébként utálok a szűnyogokat, legyeket, svábbogarat, persze cégünk mindent megtesz annak érdekében, hogy...

A banya helyrejött némiképp, a düh sok mindenre képes, mintha fel is ült volna egy kicsit, az arcán is látszott valami értelem, s már-már nekifogott magyarázni valamit, minden valószínűség szerint az örök élettől kapcsolatos megingathatatlan elkötelezettségét, és hogy az a bizonyos garantált örömmámor, a halálra való szakszerű felkészítés, és minden egyéb valamiféle végzetes tévedés következménye, de nem volt ideje kifejteni mindezeket, mert a konyhából előjött a két segéd.

— Mi van, Gabriel, mi van, édes fiam?

— Lemérjük a hullát — mondta a colstokos, aki pontosan úgy nézett ki, mint mérőeszköz nélküli társa, viszont mindkettőnek szomorú lóarca volt, noha az utóbbi igen ügyesen mozgatta a fenekét, mintha taktusra ingott volna a teste, ez annál is inkább bizonyossá vált, amikor hol az egyik karját, hol a másikat vetette magasba, s dúdolt is valamit, talán azt a bizonyos "szerelemittas éjszakán, jöttem egy halott után" című vigaszdalt, hip-hop ütemben előadva.

A colstokos arkangyal egy ideig nézte a rémült arccal esdeklő banyát, aztán hatalmas öklével ráütött a felhúzott térdekre.

— Egyenesen, te, egyenesen tartsd magad, nyuszi!

— Mi volt ez? És hogy merte azt mondani, hogy nyuszi? Disznóság, tudja, ez disznóság! — A banya most már teljesen felült.

— Az a légy, csókolom a kezét, egyszer csak kiszarja magát, és kiröppen az imába kapaszkodó tenyérből, és ott marad a test, ez a bűzlő hüvely, amelynek immár vajmi kevés köze van az ánizsillatú, szerelemittas éjszakákhoz, mondhatnám azt is, hogy éppen ellenkezőleg, egyébként a testbe való születés korlátoz, s a halál felszabadít. S a lélek, kérem tisztelettel, mely magába sűríti összes eddigi életünk lényegét...

— A nyuszi, mondja a nyuszi!

— Bók volt, asszonyom, lehet, hogy ügyefogyott, de kedves kis bókocskák, a tegnap még döglött lófignek titulált egy igen tiszteletre méltó öregurat, pedig a hullafoltok éppen csak megjelentek rajta, olyan rózsaszíromszerű üdéségekben, hiába, a fejlődés, ugye a civilizált magatartás, Gabriel szellemiségében gyökeres változást tapasztalok, a tegnap még atyáúristen!, ma pedig csak úgy sugárzik belőle a kellem, a báj, mit mondjak,

cégünk erényei felsorolhatatlan... De ezt nem folytatom, ez már evidencia, inkább azt vagyok bátor figyelmébe ajánlani, hogy kegyed már sokszor élt, sokszor meghalt, pontosan annyszor halt meg, ahányszor élt, ez, kérem, matematika, elemi fokon.

— Nem igaz! Nem igaz! — A banya teljesen magához tért, semmi hullafolt, semmi rothadás. — Vegye tudomásul, hogy én csak most élek, tehát eddig egyszer sem éltem, ennél fogva egyszer sem haltam meg, és mondok magának valami meglepőt: most sem fogok meghalni. Engem a gyász, mint téma, nem érdekel, soha senkit nem gyászoltam...

— No, no, egy kis önmarcangoló káosz a lélek mezsgyéjén, ez, kérem tisztelettel, megszépíti...

— Maga csak ne szépítgessen engem, mert én trilláztam, uram, amikor a férjemet elvitték, itt tangóztam egyedül a virágvázával, és úgy trilláztam, hogy lengett a csillár, úgyhogy maga nekem ne beszéljen itt...

— Akkor ön előző életében a hindukkal volt rokoni kapcsolatban, akik némileg különösen viszonyulnak a szentlélekhez...

— A maga édesanyja meg hindu kurva volt, tudja, és lócsalábú, és alkoholista, és a templom küszöbéről ette a hinduk szarát, és maga ejtette teherbe.

— Honnan tetszik tudni? Fantasztikus. Egyedi eset. Persze néhány apró módosítást igényel az információ, de erről majd később, tessék csak nyugodtan dühöngeni, ez, kérem tisztelettel, a szitkozódás fázisa, ilyenkor pattanásig feszülnek az erek, a fej kivörösödik, a kéz reszketésében is felfedezhető valami költői exhibicionizmus, a lélegzetvétel egyre gyorsul, az egész testben olyan sebességgel nyargalászik az élet, hogy ezt csak a hasüregben tárguló főaorta tudja megállítani, merthogy azt mondja, hogy recs, és a vér előnt ott belül mindent, a vese elzáródik, a tüdő megszakad, az agyba felgurigáznak azok az édes kis vérrögök, csodás lesz, majd meg tetszik látni, egyébként Gabriel is szokott trillázni, persze ő professzionista, négy oktávot át tud fogni, ha szorulása van, ötöt is, Gabriel kettő pedig a gyászbalett bajnoka, nem tudom, meg tetszett-e figyelni, hogy a fenék ütemes mozgatásának mikéntje...

— Leírta? Leírta mindezeket? Mindent? Mindent?

Baj van, hön szeretett, a banya felfedte kiletmet, azaz inkább ittlétemet, ennek beláthatatlan következményei lehetnek, noha a szekrény mögött ülök a földön, a szoba közepéről nem lehet idelátni, csak hogy most válaszolnom kell, a banya kérdését nem hagyhatom elsuhanni a fülem mellett, na, akkor pá, anyu, szólnom kell, másként nem tehetek, és lehet, hogy nekem elvégeztetett, nem véletlenül hoztak két koporsót, de most már mindegy, az órabéres írók sanyarú sorsa jutott nekem, nem elég, hogy vezényszóra születtem s vezényszóra halok meg, írni is vezényszóra írok, annak a kikericsnak is jobb sorsa van, mint nekem, ha akar, ordít, ha nem akar, nem ordít, s hogy sosem akar ordítani, sosem ordít. Hát, ez az.

— Na, mi van?

— Leírtam, mindent leírtam, mindent, mindent.

Mi lesz most, pá, anyu, mi lesz most velem, a hóhér körbejárja a szobát, benéz a legeldugottabb sarkokba is, aztán hogy semmit sem lát, elkezd markolászni a levegőt,

mintha testetlen szellemeket akart volna fogdosni, amely némiképp meggondolatlan cselekedetnek tetszett, azt is mondhatnám, hogy degenerált és idióta, ezek szerint tényleg elképzelhető, hogy teherbe ejtette az anyját, közben hiába hessegetek el egy gondolatot, minduntalan előtérbe kerül és az agyam nyitott kapuján ordít kifele is, befele is, vagyis hogy ez nem látott engem, a szemembe nézett és nem látott engem, észre sem vett, átnézett rajtam, mint egy hangon vagy egy fénycsóván, pedig én itt vagyok, itt, a szekrény mögött, a sarokban, írom a helyszíni jelentést, környezetrájt, párbeszédet, meggyász, még az eltűnt saját gondolataimat is idecsempésztem időnként, tulajdonképpen az is elképzelhető, hogy ő nem létezik, mármint a szőrpamacs, a segédeivel együtt, csak az én képzeletem játszatja velem a hóhérosdit, mert ha én nem léteznék, akkor csak valakinek a gondolataiban létezem, de akkor a banya sem igazi, és a hegedülő macika sem, az a kikerics sem élt soha, vagy ha mégis, akkor ő is vezényszóra ordít, és pá, anyu? Na nem, a hön szeretett ott van, ő mindig ott van, olyan, mint a napfogyatkozás, a dilettáns azt hiszi, hogy ilyenkor meghal a nap, az átlagos tehetség tudja, hogy a nap előbb-utóbb újra felragyog, a zseni pedig, hát, kérem szépen, a zseni maga a nap.

— Nem tudom, kivel tetszett értekezni az imént, ez, ugyebár, nem rám tartozik, noha engem semmiféle titoktartás nem kötelez, Önnek nyugodtan mindent elmondhatok, az Úrnak nincsenek titkai, ennél fogva én magam is nyitott könyv vagyok, és természetesen türelmes, nálunk a türelem tulajdonképpen nem is tulajdonság, hanem létforma, merthogy általában a haldoklók, tisztelet a kivételnek, szóval egytől egyig degeneráltak, ilyenkor lép előtérbe az a bizonyos tulok szindróma, amikor mindenki azt mondja, hogy nem, nem, soha, közben az égiek a markukba röhögnek, jelen esetben viszont egy egészen sajátos helyzettel állunk szemben, adva van Ön, aki igencsak eldugadt alsótesttel rendelkezik, ezt a paplan alól kicsüngő lábain lehet észrevételezni, a szem pedig, hát, istenkém, már-már felakadóban van, egyszóval kegyed, bocsánattal legyen mondva, nagyon hasonlít a fuccsra ebben az egyelőre izgalommentes kártyapartiban, és akkor abban a tévhitben haldoklik, hogy nem haldoklik, nem is fog haldokolni, noha lehet, hogy már nyolc percig sem fog földközébe...

És jött a zaj. Átható, mondhatnám azt is, hogy frenetikus, olyan zaj, amely már nem is zaj, ez egy másfajta kategóriába tartozik, olyan, mint a vulkánban az Etna, amely nem egyszerűen vulkán, hanem csak Etna, ebből mindenki tudja, hogy jaj, hát, ilyen volt ez is, a konyhából érkezett, a konyhaajtó egyszerűen kitépődött a sarkából és lezuhant a szoba padlójára, az edények, poharak, evőeszközök százasa sebességgel röpültek a falakra, a szekrényből hokedli lett, az asztalból gyufaszál, az ablaküvegek a falból kiszakított csempedarabok keresztüzében repesztették a dobhártyát.

— Mi ez? Mi ez? Mi ez? És hogy merészelik? Csócselék! Csócselék!

— A hagyatéki tárgyalás elkerülése végett, csókolom a kezét, tekintettel a hátralevő nyolc percre, az ingó vagyontárgyakkal kapcsolatos törvényszéki hercehurcára már nem

lesz szükség, ugyebár. Egyébként ez az örömmámor fázisának első szakasza, amikor kegyed fél lábbal még itt, fél lábbal már amott leledzik, és hát tudnia kell, kérem tisztelettel, hogy tulajdonképpen nekünk más világban van az otthonunk, a Föld egy olyan hely, ahova csak ellátogatunk...

— Akkor én egy olyan vendég vagyok, aki nem megy el soha, soha, de soha!

— Jaj, csókolom a kezét, hát itt kellett volna kezdeni, kegyedből hiányzik az az alapvető meggyőződés, miszerint az Istennel való újraegyesülésnek kell szentelnünk magunkat, a földi élet csak eszköz a cél elérésében. Én csak a ragaszkodás-mentesség érzetét akarom kegyedbe sulykolni, mert többé már nem az evilági dolgokkal kell foglalkoznia, fel kell készülnie az átváltozásra. A szeretet fojtogató, ez akadályozhatja kegyedet az átmenetben.

— S ezt hogy képzeled? Hogy délután hatig szeressek, s utána már ne szeressek? S ne kötődjek az asztalomhoz, amelyen évtizedekig ettem a levest? Még a hegedülő macikámhoz is kötődöm, a pókomhoz a falon, a gondolathoz, hogy... maga tudja, hogy hat éves koromban visszafelé is tudtam számolni és tíz éneket tudtam három nyelven énekelni?!

— Bagatell. Két beosztottam a kegyed leendő életeit is ünnepli, merthogy mi már azt is tudjuk, hogy kegyed lesz még egy naposan megfojtott csecsemő, masszörsegéd Londonban, liliomtiprásért elítélt rab Budapesten, hosszútávúfutó Bangladesben...

— És hindu kurva.

— Nem, hindu kurva már volt, és volt Sába királynője, diktátor Kínában, és egy ideig fataróként teljesített szolgálatot az Úr dicsőségére. Egyébként édesanyámat tényleg teherbe ejtettem, merthogy feleségem őnagysága valamikor anyám volt, azelőtt az üknagyapám, s jó 2000 éve még a fiam is, az a hindu szar-evész pedig a templom küszöbéről egy kicsit erős volt ugyan, de hát a haldoklók annyi baromságot összekaratyolnak, megértőknek kell lennünk, de hogy folytassam a gondolatmenetet, ha a kegyed lelke három percen belül nem indul el a Fény felé, természetes egyszerűséggel, ahol körülveszik a szerettei, akik várnak kegyedre, akkor kénytelenek leszünk, ugyebár...

Bejött Gabriel egy és Gabriel kettő. Megtépert ruhákban ugyan, de jól láthatóan felajzva, arcukon nyoma sem volt a kezdeti szomorúságnak, semmi lóarc, semmi colstokos ügybuzgalom, az első egy kötél darabot lengetett a kezében, arcán örömmámor, a második, a gyászbalettes, egy bendzsót pengetett, a feneke egy kicsit vadabbul mozgott, mint első ízben, és lehet, hogy a kötelet lengetőnek szorulása volt, mert tényleg olyan öt oktávnyit fogott át, magas szoprántól a mély basszusig élvezhettük a "szerelemittas éjszakán, jöttem egy halott után" kezdetű számot. A banya rosszul lett.

— Víz... adjon vizet...

A hóhér nem mozdult, nézte az óráját.

— Ez az a bizonyos utolsó nyősi-nyősi.

Arcán diadal volt.

Előjöttem a szekrény mögül, a kancsóból töltöttem egy pohárba vizet, s átnyújtottam a banyának. Pá, anyu, most már mindegy. Elvégeztetett.

A hóhér nyilván azt látta, hogy a pohár víz egyedül megy a levegőben. A két arkangyal egymást taposva rohant ki az ajtón. A

hóhérnak megnyílt a szája és úgy maradt.

— Látta a mellemet? — Ez volt a rügyfakadás pillanata, de az is lehet, hogy a banya megpróbálta elodáztatni a fuccshelyzetet. Egyébként döbbenetesen nagy melle volt, elővette a hálóinget alól, két kézre fogta és ringatta.

— Én, kérem szépen, minden beszélgetésre felkészülök, ugyebár, de hát nem tudhattam, hogy kegyed beszélő viszonyban van az égiekkel, mondhatnám azt is, hogy jópajtási, persze ijedelemre nincs ok, én sem szoktam mértéken felül beszarni, noha mindez, természetesen, igencsak meggon-dolkoztató, mondhatnám azt is, hogy, nos...

— Milyen a mellem? — A banya tüzelt.

— Hát, kérem szépen, mit mondhatnék, bimbós, ugyebár...

— Bügyörgesse!

— Kérem szépen, a kegyed lelkét meg kell szabadítani a földi koloncoktól, mert kegyed egy ideig testetlen állapotban fog tovább élni az Úr dicsőségére...

— Ne dumáljon, jöjjön ide!

— Egyedi eset, ugyebár, először fordul elő, egyik elmúlt életemben a hedonizmus aktív híve voltam, habzsoltam a földi örömeket, ha ezelőtt négyszáz évvel találkoznánk, már rég megerőszkoltam volna kegyedet, de most Isten küldöttként tartózkodom ide-lent...

— Ide! — A banya úgy lágolt, mint a vörösbegy, ha nyüvet lát.

— Én, kérem szépen, haldoklóval még hedonista koromban sem egyesültem, inkább felmennék Jákob lajtorjáján élve, ez, kérem egy egészen sajátos helyzet, noha, szóval...

— Feküdjön be!

— Cégünk bármikor, bármit, egyébként is olyan utolsó kívánság hangulata van a dolognak, tessék megfigyelni, elég kényelmes, persze a fejlődés menete, ugye, megál-líthatatlan, nemsokára lesz benne világvevő készülék, fogas és bili...

A banya győzelmes arccal nézte a koporsóban fekvő hóhért, aztán Vezúv, kiröppent az ágyból, a koporsó fedelét rácsapta a ládára és ráült.

— A második fiókban tartom a szegeket és a kalapácsot.

A szegecselést én végeztem, a banya legyengült állapotára való tekintettel. Elég jól sikerült, noha a szemlélőnek lehettek volna esztétikai kifogásai, merthogy a szegek időnként girbén-görbén mélyedtek a fába, de alapvető kifogások nem merülhettek volna fel. A kaparászás meg az apró dörömbölés nem ingatta meg a banya hitét az örök életben.

— Tudja mit? Tegeződjünk. Mondja, hogy te.

— Te.

— Leírtad, hogy te?

— Leírtam.

— Gyere ide, te!

— Ezt írjam, vagy jöjjen?

— Írjad s közben gyere.

A banya elhelyezkedett a másik koporsóban, nyilván ki akarta próbálni, hogy milyen, aztán kinyújtotta felém a kezét.

— Ide, írószkám! Élni kell! Élni! Élni!

Semmi ide-oda, semi írószkám, én, kérem szépen imádkozni akarok, jó volna szonátákat előadni a vitrin jobb sarkában, szerelemittas éjszakán, jöttem egy halott után, és a fenekem felvinné a versenyt a

MIHAI EMINESCU

Ha porrá változom

(Iar cand voi fi pamant*)

Ha porrá változom —

Az esteli csendben

Ássátok meg sirom

A parti fővényben.

Dísz-sír nem kell nekem,

Se pompa, se zászló.

Fonjátok fekhelyem

Hús, hervotag ágból.

Álmom nyugodt legyen.

Közelben az erdő.

A mély-mély tengeren

Ég kékje, derengő.

Kutak csobogjanak

Oly őzike-halkan,

Mint fenyveken halad

A hold a magasban.

Tengerzajt hoz a szél

És messzi kolompaszt,

Hársfán is az zenél,

Úgy rázza a lombot.

S mert szenvednem se kell

Immár soha többé,

Virágokkal fed el

Sok hajdani emlék.

S mivel már nem sajnó

E szfo fura búja,

Fakürtök hangja fog

Itt zsongani újra.

Tűzfények gyúlanak

Köröttem a halmon,

Hullámok omlanak

Párdálva a parton.

Nem áll majd senki se

Zokogva fejemenél,

Fák lombját sepi le

Az erdei vad szél.

Fonja az égi bolt

Élő sugarába

A holtat — sose volt

Jó sorsa, barátja.

1883. december

JANCSIK PÁL fordítása

*A Mai am un singur dor — Csak egy vágyam maradt című vers harmadik változata.

110 éve, 1889. június 15-én
halt meg a költő

legmodernebb motollával is, kikerics vagyok, ordítok is, ha parancsolják, és aztán mégis rajta vagyok és jaj, a vérző Krisztusok itt sírnak a kebelemben, erotikus gúnyversek kiveszőben, ezt már megénekelni sem lehetne, gondolataim longobárd bajadérokra hajkurásznak, de most bármi eszembe juthat, minden gondolatnak örülni kell, a zászlóm rúdját eltünteti ez az örök életben fetregő, molyette hetéra, te édes, te, mondanám, ha nem szégyellném a szobába sompolygó arkangyaloktól, közben elsötétül a látóhatár, hallom, ahogy ránc csapják a koporsó fedelét, ne áll meg! ne állj meg!, követeli a macám, na, pá, anyu, ezt még ki tudom nyögni valahogy, aztán beleröhögök az éjszakába.

SZERÉNY MÚMIA 138

ha majd minden rabszolga nép
jármát megunva olajra lép

szerkeszti:
Fekete Vince '99

MÁTÉ ADÉL VERSEI

Értük, akik

(Hümmérnek, szeretettel)

Tessék csak csengettyűzni,
angyalkáim — tessék
csak!

— a tej megalvad szátokban,
s fogaitok csak cserepesednek,
szátokból egy-két csöppnyi
vér is kiszivárgott,
s szárnyaitokat a vérba jette meg.

A kétfejű kígyót

muszáj lesz lenyelned!

Kérdem, hogy aludt. Nem felel.
Közömbösen rámnéz és azt mondja:
— Ha az a bárgyú kentaur (tudod,
akit a tegnap láttunk és megkérdezte,
hány óra
múlva akarom, hogy
meghaljon
értem, és én azt mondtam,
66!)

— szóval, ha az a bárgyú kentaur
(Hát nem emlékszel? Ő mesélte, hogy
napszemüveggel lépett ki a vallástörté-
net könyvből,
36. old., 22-ik sor!)

— szóval — azt mondta álomban, hogy
én most mindent le kell nyeljek neki:
amit a túlvilágról üzen, mindent meg
kell tenni!
Mire én: — Aha...

Akkor a kétfejű kígyót muszáj lesz
lenyelned!

Szerény ima

Istenek!

Imám szerény boltozatán
függök (mint kabát a szegen,
oly tehetetlenül).

Erősz és Vénusz — e két
gonosz ellen teszem panaszom.
Szégyellem, bár hiszem,
hogy konokul ostromoznak
s tán jogtalan.
Nem engedhetem, hogy
ezek ketten bőrömet
szárazra terítsék!
Inkább Athéné (kedvesem),
vedd el csöppnyi eszem
és lelkem, Hádész, gyűjtsd
magad köré!

Japán dekadencia

A rizsporos gésa
körmét piszkálja
a miniatűr
souvenir-karddal.

Tavaszkodás

szel söpri a színes
falovacskákat a gyermekkor
gyolcsleplén
— tavasszal új könnyek
erjednek a Fából
a szemrügyek felpattannak
— a Nösténybikának szarvain
vérvörös virágok
A rend itatóslapján meg-
találjuk az ég jeleit.
Valaki ír minket.

Remélt változás

Agónia helyett
begóniát ültetni
a versbe.

Feltámadás

(mert: "én már
a te véred iszom és
a te tested eszem"
— sírhat siratóasszonyok
kara tudom hogy te fogsz
elemészteni)
és Erősz mézbe márt
majd Bacchus borbába —
és élni fogok akár egy
művirág a tökéletlenség
tűfokán.

Útmenti esti sorok

I.
Az igazi utak egysávosak.

II.
Az este fázósan zsugorodik.
Megbújik a sötéttségben.

III.
A szél fésűli
a szőke hajfüvet.

IV.
Barátaim!
Az írás olyan, mintha
a fák közötti naplementét
lesné.
Csak néhány percig tart.

V.
Írunk.
Az ágról madár bólogat.
Buzdít vagy gesztikulál?
(Tán süketnéma?!)

VI.
Szorosabbra húzzuk a bőrünket,
hogy a szívünket melengessük.

VII.
Az éjszakai csöndben autók futnak
saját fényük után.

XII töredék

felhőkarcok közt nagy üvegszemű óriási babafej int
figyelemre

apró autók karcok tele a lélek tükrűtjével miközben
a Mikulás apásan fenyeget

nagy zöld óriások vonaglanak a képernyőn — bekapcsolom
politikusok porcelánfogsora villog biztatón

műanyagfejű férfiak és nők játsszák el életüket a pöröly
szerű időben ragtapasszal zárják a sebszerű gyermekajkakat

a villamosok előtt térdreereszkednek az apró
törekeny biciklik gyerekcipő gurul a járdaszögleten

véresremázolt szeleburdi nők mutogatják bal mellüket
jobb mellük tán nincs is

mint millió hangya nyüzsgő emberek ezrei a tömbök üvegfalai
közt millió tárgy és tojás

fehéren villanak ki az agyak a szembogárból

Monte Cristo Las Vegasban talál szíve szerelmére kér tőle
egy viszkít fizet majd hidegen felröhög

a félelem csigaházakba bújt innen hajsolja ki a lelassult
emberemlékezetet

takarítónők seprik fel a soros balettáncosnő töredékeit
az üvegszemeket megtartják maguknak

bilincsbevert sasmadarak törik véresre fejük a puha sző
falában — a vér tovább folydogál

KUDELÁSZ NÓBEL

Langyos mítoszok, színtelen életek

Papp Sándor Zsigmond: *ahonnan a város*

"Nem tudom, ki mondta: Egy írónak harminc éves koráig el lehet nézni a tévedéseit." Két évvel ezelőtt, egy szegedi találkozásunk alkalmával idézte vagy parafrázálta Papp Sándor Zsigmond az ismeretlen író. Hogy ki mondta, máig sem derült ki, mindenesetre elmés megjegyzését fedésbe helyezve az asztalom fekvő friss kötetről (fiatal szerzőnk második véddőborítós megjelenéséről) alkotott véleményemmel, lejegyzem a következőket:

1. A lefokozott történet

A vegyes műfajú (elbeszélés, novella, karcolat) kötet, amint az már alcíméből is kiderül, egy alapvető ellentétre épül. *Bérházi legendák*. Bármilyen lexikont, vagy értelmező szótárt is nyitnánk ki, a legenda címszó alatt minden esetben egy, a transzcendenciát implikáló magyarázatot találunk. Legenda az, amit az idő egy kiemelkedő emberi cselekedetből emberfölöttivé alakít. Ám itt erről szó sincs. Sőt, pont a szöges ellentétéről: a "bérházi" jelző, különösen a nagyon is emberi állapotot feltételező háttérjelentése folytán teljességgel megfosztja a "legendát" annak testreszabott, szokványos jelentésétől. Nem újdonság a fogalmaknak ily módon való elértéktelenítése, tetőfokát talán a francia "új regény" virágkorában érte el. Szerzőnk tisztában van a jelentésfosztás módozataival és annak használati módjával, nála a legenda szó nem csupán demitizálást, hanem teljes fokú semmitmondást, semmittevést, végső fokon már-már nem is emberi léptékekkel mérhető tehetetlenséget jelöl, olyan állapotokat, amelyekbe szereplői, bérházi szériatermékei kerülnek. Rájuk lehet mondani, hogy nem esik meg velük semmi az égvilágon, csupán ők történnek, a világ véget ér a bérház falainál. Ahogy önmagukba szállva elidegenednek tulajdon lakótársaiktól (Taracztó György, Trattner bácsi), a névtelenségbe, vagy csupán a becenév homályos takarásába lépnek (Tócsa, Kölyök, Csi-pesz). Ugyanúgy alkot maga a

bérház is egy világot a világban.

A legendáság tehát egyfajta anti-legendáságba, egy negatív előjelű legendáságba fullad. Hosszú oldalakon keresztül az emberi alapállapothoz méltatlan helyzetekről, és a szinte minden hiányosságra magyarázatot szolgáltató kommunikációhiányról olvashatunk. A kötet nyitódarabjának címe ezt ki is nyilatkoztatja: *Az elveszett mondat*. A főhős, miután két öltönyös úr furcsa látogatása kizökkenti ájult letargiájából, kétségbeesetten keresni kezd egy regényt, amelyet ő írt. Észveszejtő tempóban kutat, de hasztalanul. Végül megelégedne egy pár oldallal, sorral, majd akár egyetlen mondatl is — de semmit nem talál. Látogatói, akiket tulajdon írói lelkiismerete küldönceiként is tekinthetünk, elmaradnak végleg. Zvér, aki már nevének szokatlan volta miatt is kiválik az emberi társadalomból, most másodsorra, kétszeresen is elidegenedik: saját maga választotta hivatása az írói státusával sincs összhangban.

A belső, egyéni párbeszéd hiánya vagy koordinálatlansága a társas kommunikáció csődjébe torkollik. Az *Ahogy a szobrok délben* című novellában nem derül ki az, hogy Trattner bácsi valóban óriási értéket lát-e unokájában, vagy csupán fixa ideáját vetíti rá, mindenesetre zsenit akar faragni a még gyermek Dánielből. Betegesen sznob rohamainak egyikében egy kisiparossal számos híresség arcképével egyetemben kiönteti unokája arcképét is. Dániel ettől fölbuzdulva hatalmas álmokat szövöget, elhanyagolja kötelességeit, hogy magát zeneszerzővé, sportolóvá és tudóssá nevelje. A kívülállók óvó megjegyzései ellenére Trattner bácsi semmit nem tesz unokája fölvilágosítására. A higgadt gondolkodás feltételezte egészséges elvárás- és kommunikáció-rendszer hiánya folytán a gyermek minden téren csődöt mond, kisegítőbe kerül. A történet nagyszerű, és jó a befejezés is: Dániel fürdés

közben észreveszi, hogy nagylábujja fémdarabbá alakult, s hogy lassan önmaga szobrává válik, ahogy a fém fölfelé kúszik a lábán. Tanulság, fölösleges magyarázkodás, tanulsággyártás helyett az olvasó egy irodalmi hidegzuhanyt kap: ott ül a kádban az emberi butaság fémmé keményedő, egészalakos szobra.

Az *Elvis mögött a hó* című darabban szemben már vannak fenntartásaim. A történet egyszerű itt is: egy példás életű géplakatos, Taracztó György, élete derekán föleszmél: számára óriási kiugrási lehetőséget kínál a film. Addigi életét kerébe törve írni kezd egy forgatókönyvet, és saját lakásában rendezi is azt. Lassan ő is elhanyagol mindent, kiesik addigi élete menetéből, fokról fokra minden összedől körülötte, de ahogy Dániel, ő sem veszi ezt észre. Míg azonban a gyerek a végső (még ha késői is) pillanatban megsejt valamit, Taracztó nem. Önmaga kísértetivé válva végül meghal, elhagyatva, egyedül.

Ez az alapsztori. Jó ötlet. Finoman, ujjak között vezetett szálként gombolyodik a cselekmény, nem döccen sehol. A novella utolsó bekezdéseiben azonban minden megváltozik. A forgatókönyvet, melynek Taracztó nem adhatott már címet, egy nyomozótiszt találja meg, és miután átolvassa azt, "léha tákolmány" titulálja, majd műfajismeretét latba vetve végül nemes egyszerűséggel ennyit ír rá: PONYVAREGÉNY. A Tarant név, amint azt megtudjuk még a novella elején, hivatalos iratokban, számlákon nemzetiellenítve, Tarant formában jelenik meg. Ez a név pedig egy nyelvi paraszthajszállal hozzákötődhet a legendás film rendezőjének nevéhez, a Tarantinóhoz.

De miért? Mi célja ennek a párhuzamnak? Nem tudom. Mint ahogy azt sem, hogy miért kellett ezt az egyébként jó ötletet ezzel a teljességgel elsi-etett befejezéssel sárba rántani. Papp Sándor Zsigmond írói készsége főként a leírás, a lelki folyamatok prezentálásán alapszik. Történetei éppen ezért önmagukban nem látványosak, ötletei nem szokatlannak, meglepőek — nála a témát a leírás nemesíti irodalmi alkotássá. Talán éppen ezért bicsaklik meg a cselekmény, ha szerzőnk látványosan, meghökkentő módon próbál zárni: alkati kérdés nála a finom műví kidolgozás, a kerek vég. Nem csoda hát, ha ez a novella kevésbé értékes elsi-etett vége miatt, és igazán elnézhető, ha tekintetbe vesszük azt, hogy szerzőnk nem saját magának, hanem az olvasó megnyerésére buzdító kisördögnek engedelmeskedett.

Szinte márquezi babonavilágot idéz a *mert övök a menyneknek országa* című novella. "Akkor este angyal repült át a város fölött" — így kezdődik, és a továbbiakban számtalan mágikus jelentőséggel bíró eseményről, történet-elemről olvashatunk. Október végén, a szokásostól eltérő módon havazni kezd; megáll a toronyóra kismutatója, és csak a nagy halad tovább. Szintén természetfölötti eseményszámba megy egy testületileg gyűlölt "outsider"-számba vett lakótárs, Regina metamorfózisa is: a hölgy egyik napról a másikra rendkívül segítőkész, szeretetteljes és emberséges lesz, noha addig — a lakók szerint legalábbis — ennek éppen az ellenkezőjét művelte. Ahogy a város, úgy a bérház lakóinak megszokott életrendje is fölborul. Rövid ideig tart a Regina

>>>>> folytatás a 10. oldalon

>>>> folytatás a 9. oldalról

megváltozásában látott, paradicsominak vélt változás: a lakosokon lassan úrrá lesz egy megmagyarázhatatlan téboly, a novemberi szél elfújja a boldogság látszatállapotát, mindenki mindenkivel összekap. És ahogy a jóra változás okát, úgy ezt az idegtépő állapotot is Regina nyakába varrják. A novella végén, bár kimondva nincs, nyilvánvaló, hogy elmezavaruk tetőfokán megölik megszokott mindennapi életük felforgatóját, Reginát. A novellában a megemlékezés erejéig megjelenik Taracztó kísértete is: "Akkoriban halt meg a bolond filmrendező az emelet-ről."

A bérházi történetek helyszíne egy Beethovenről elnevezett utca. Megint az ellentét: a magasztos névhez viszonyított kispolgári életek, sorsok. A kötet borítóján szereplő szemetes kukák a lehető legnemesebb egyszerűséggel, képi úton, nem írott szóval fejezik ki ezt a kibékíthetetlen, nevetséges ellentétet. A név alatt egy háztömb, egy parányi emberi társadalom szennye-mocska.

2. A nemtörténés természetrajza

Az előző fejezetben tárgyalt írások esetében elmondhatjuk, hogy — bár nagyon kis előnnyel — a cselekmény, a külső történet dominál. A következőkben tárgyalt írások esetében a helyzet fordított: itt a belső történet van előnyben, a cselekmény csupán háttérnyomatként van jelen. Nem a történeten van tehát a hangsúly, hanem lélektani kondíciókon, a szubjektív állapoton, amit az egyes szám első személy használata is jelez.

Az a másik szoba című darabnak akár mottója is lehetne ez: "a beletörődés koreográfiája". Gyerekkori emlékek kavarnak és keverednek az elbeszélő én gondolatfolyamaival, álmodozás és valóság közötti territórium az a bizonyos szoba, amelyről szó van. A szoba léte elszigeteltséget nyújt, és ugyanakkor ellenséges is: oda parancsolják a gyereket, aki valami rosszat csinált. Nem teljesen világos, hogy mit, talán rajtakapták azon, hogy lehallgatja és magnószalagra veszi szomszédjai semmi kis torzalkodásait, mindennapi életük intim megnyilvánulásait. "Eloptam valamit, ami csak az

övék" — mondja a főszereplő. A saját gondolatai észrevétel nélkül keverednek össze a szomszédokról kialakult véleményekkel, és ugyancsak észrevétel nélkül húzzák vissza őt álmai világából az együttélés valóságába. A felnőtté válás kínos folyamatának kivonatolt leírása ez a darab. A szoba nem véd már, nem rejt el. Csak egy akármi, milyen másik szobává alakul át. Két idézet a fent említett folyamat példázására: "A szabadság kéznyújtásnyira lebeg tőlünk, képesség csupán, hogy az elénk táruló részekből kiolvassuk az egészet", majd a gondolatok, az álmodozások terénemára szinte brutális módon való betörés: "belép valami türelmetlen szag, a kiöntött leves, a nyirkos trikók, az udvar fölött örvénylő por".

Az a köveken túl a megszokás, az "álmosító tehetetlenség" története. A főszereplő egy kulturális rovat szerkesztője, és együtt lakik kollégájával a bérházban — mindketten albérlőként. Szenvedélye a fotózás, de nem akármilyen fotókat készít: üres, kihalt utcákat, kihalt tereket örökít meg magáncélból — egyszerűen emberi lélek nélküli fényképeket. "A köveken túli tér, amit már nem fog be a gép optikája" — ez érdekli őt, így keresi a város mögötti várost, vagyis a köveken túli köveket; a kőhalmazra degradált, megunt városban keres lehetséges gondolatanyagokat, amelyek föloldanak azt a helyzetet, amely láthatóan mély apátiába sodorhatja őt.

A mielőtt végleg című írás egyenes folytatása is lehet a fent tárgyalt darabnak. A főszereplő itt egy emeleti lakóbiztos és reklámszakértő (!); az ő gondolatait követhetjük nyomon a címben töredékesen jelzett hangulatállapot jegyében. Mielőtt végleg megvadulok, vagy mielőtt végleg elmegyek, ahogy a dal is szól. Az olvasó

közelképet, sőt, fotómontázs-hoz hasonlatos, pillanatkép-töredékekből álló képet kap a főhős életének egy periódusáról.

Lényegében abszolúte semmi sem történik ezekben az írásokban. A szereplők akár mellékszereplők is lehetnek, annyira sematikusan ismétlődnek a történetek, és annyira hasonló módon reagálnak ezekre a szereplők és mellékszereplők, hogy egy adott ponton egyetlen arc rajzolódik ki, és egyetlen érzés: a kisember arca, és a kisember harca a beletörődéssel/ig.

A kötet utolsó darabja első ránézésre másnak, másféle tünik. Itt a szerző hasábkora tagolja írását, zárójelbe tett, gondolatjellel és kisbetűvel kezdődő párbeszéd-részek szabályosan váltakoznak a hagyományos tagolású leírást tartalmazó részekkel.

A párbeszéd-részeknél nem minden esetben világos, hogy kimondják-e vagy nem a szövegeket. A nyíltan kimondott szavakon túl létezik egy másik párbeszéd is, egy ki nem mondott tartalom. Natalie Sarraute tropizmus-elméletére emlékeztet ez a módszer, habár itt a szerzőnek nem célja a tropizmusokra rátapintani. Továbbá a szereplők itt nem annyira egymással szemben tanúsítanak elhallgatva védekező taktikát, hanem inkább élethelyzetükkel szemben. Végül itt is a beletörődés, a konvenciók elfogadása lesz a végállomás: "A mi egyszerű tragédiánk — mondja vagy gondolja a férfi —, hogy lehetőséget kaptunk arra, hogy álmaink meglevenedjenek, és a romlás helyére lépjenek úgy, mintha semmi sem lett volna ott. De mit ér a beszéd vagy az álom, ha más törvények ülednek le csontjainkban, s onnan csak legnemesebb szerveinkkel együtt vághatnánk ki."

3. A módszer

Papp Sándor Zsigmondnál a narráció kétfajta megjelenési formájával találkozunk: vagy a gondolatfolyam(at)ok egészítik ki a történetet (ahogy az 1. pont alatt tárgyalt írások esetében), vagy pedig fordítva, a történet itt-ott előbukkanó bordázata teszi szervesé, állítja a mindennapi élet porondjára a gondolatokat. Íróknak nem is annyira mondanivalója (v. ö. Robe-Grillet: "Író az, akinek nincs mondanivalója."), hanem inkább közölnivalója van, közölni való gondolatai, melyeket kommentár nélkül, rendkívül plasztikusan, a legapróbb részletekig menő pontossággal jegyez le. Az olvasónak helyenként az az érzése, hogy irodalmi riportot, lírába hajló eseményrögzítést olvas — kétségtelen, hogy az oldalak, a sorok mögött az elveszettség-érzésen kívül ott lapang az ironia is.

A leírás színessége az, ami rendkívül olvasmányossá teszi a szövegeket. Helyenként a francia filmek lendületére, intellektuális kondicionáltságára, máshol pedig a brit filmek rögzített kameraállás-használatára asszociálunk. A párbeszédek nem néhol csupán a leírást befejező és egyben nyomtatékosító tényező szerepét töltik be — az emberi hang a hosszas figyelés után szinte hallhatóan cseng.

Papp Sándor Zsigmond második kötete már kétségtelenül egy beváltott ígéret. Hogy van-e mit megbocsájtani neki, azt csakis az olvasó döntheti el. Helyenként talán kissé vontatottnak, kissé túlírtanak, netán laposnak találhatja az írásokat — írónk látszólag fittyet hány az olvasó megnyerésére használt fogásoknak. Történetei, mint mondtam, a nemtörténés föltérképezését, precíz és szórszálhasogató módon való bemutatását célozzák, nem a meglepetést. Ennek ellenére (vagy tán épp ezért), a kötetet elolvassán mégis az volt az érzésem, hogy leleplezték (s hogy a szerző ezzel egyidőben magát is és mindenkit leleplezett): saját eseményszegény napjaimra, belső vívódásaimra bukkantam, emberi dolgokra, melyeket napról napra mindenki kénytelen átélni. És a minőségi irodalom ott kezdődik, ahol az elbeszélő történet, a megjelenített világ fedésbe kerül a mindennapokkal.

PAPP SÁNDOR ZSIGMOND

(mi is egy angyal)

A nyolcadik nap reggelén minden készen áll. Odakint semmi sem jelezte ezt a készenlétet, lomhaság ülte meg a várost, kiadós ebéd utáni lomhaság, amikor a test pihen, csupán a gyomor dolgozik továbbítva ezt-azt fáradt alagutakon. A nyolcórás csúcs már levonult, ilyenkor már nem hadonászik senki, káromkodást sem hallani, hézagok autószerelői simul a szemközti szálloda oldalához. Estig hideg volt, majdnem fagyott, nem tudtam biztosan, de a szemetesek gyorsan mozogtak az éjjel, és a kiszórt morzsa sem fogyott el a párkányról.

Jön valaki, bevásárlásból talán, sokáig topog a lépcső alján, mintha a havat verné le a lábáról, aztán szuszogva nekitámaszkodik a lépcsőnek. Emeleti lehet, földszintes nem szuszog így, azok még a levegőt is visszatartják, hogy spóroljanak valamivel. Talán a hármas vagy a nyolcas, ahol frissen betonozták a gangot, és most átmenetileg deszkán járnak ki-be, az meg tompítja a lépéseket. Amíg az anyag meg nem köt, így marad: a lépcsőházban hirtelen ütnek zajt, a mozgás vonatkoztatási pont nélkül nem kiszámítható. Legfeljebb a kulcszörgés, abból még ez az kikövetkeztethető, jó érzékkel saccolni lehet a ritmust, az iramot, hogy mikor ér ide. Innen, a házmaster szolgálati garzonjából mindent hallani, így is akarták, közel a kapuhoz és a lépcsőfordulóhoz, ne tudjon senki csak úgy besurranni. Régebb még értettek az ilyesmihez, ma már röhögőnivaló hülyeség, bizonytalan relikvia, amit olcsón adnak ki bárkinek. Aztán addig bírja, amíg lehet.

A ház sem különb. Kaputelefonra sehogyan sem akar összegyűlni a pénz, pedig kétszer feldolgozták már a lakógyűlésen, kiabáltak is, mert most mindenki bejár húgyozni, de a valutát is itt váltják, vagy cigarettázni jönnek a közeli iskola környékére. Boltíves, szellőztetett kapualj, az utcáról alig belátni, csak ha nagyon kíváncsi az ember, de az olyat hamar elzavarják. És én mindent hallok, néha unalmamban lejegyzem a zöldfedelű noteszbe, egy-egy párbeszédet, különösebb zajt, egyszer lesz belőle valami.

Mindent előkészítettem, a teás edényben felforrt a víz, felét a teafűre, felét pedig borotválkozáshoz magam elé öntöm egy csuporba. A véremben van, hogy vízből csak annyit használjak, amennyi épp szükséges, de ugyanígy vigyázok erős húzalra, elemre, apró hasítékfára és papírra, mint egy indiánregényben. Bizonyos szabályokat nem szabad elhanyagolni, már a jellem miatt sem. A pengét kifentem, ruganyos angol acél, öröm vele dolgozni. Nem emlékszem pontosan, hogyan jutottam hozzá, de ma már ő is a terv része, ellenállok vele, ellenszegülök, ne sodorjon el engem is az idő, ahogy a várossal tette,

ha van miben megkapaszkodni, az egyensúly talán még megőrizhető. Ha jól számolom, háromszor olyan idős mint én, óvatosan kell vele bánni, szempillantás alatt kettéhasít mindent, a szíjjal együtt adták, megbízható, öreg bőr, a háborút is megjárta. Reggel kilenckor borotválkozom, mindig kilenckor, ennyi kijár az időnek is, némi tisztelet. Nem hergelhetem a végtelenségig, épp elég a borotva, plusz a századeleji benzines gyújtó, néhány csajka, egy számovár kisebbik fele, ami megjárta azokat a zűrös korokat, amelyekről történelemkönyvekben olvasni. Nem vagyok gyújtó, távol áll tőlem az ilyesmi, csak védekezem, ellenállok.

Az alig hallható sercegésben újra gondolom még egyszer. A biztonság kedvéért.

Szalonnás rántotta szagát sodorja be a szél, az emeleti, párás szobákból jöhet, ahol sohasem jártam. Azok készítik el keverve hozzá finomra vágott hagymát, csi-

petnyi borsot ízlés szerint, akiket nem ismerek, nem tudnám megmondani, kávét vagy teát isznak mellé, beszélgetnek is vagy csak rágnak egykedvűen, mindössze a lépéseiket jegyzem le néhanap. Ha várok tíz percet, a szag magától is eloszlik, van itt valami örvény vagy huzat, ami reggelente kisépri az udvart. Ha siettetném, mert intéznem kell a dolgaimat, késő délutánig is bennragad, megerjed, berágja magát a berendezésbe, itt lesz az egész ház, ebben a semmi szoba-konyhában.

Negyed tíz, szellőzik a szoba.

Te hogy állsz az idővel, kérdeztem egyszer véletlenül Precsek Tibitől. De az vagy túl zöldnek, amelyre nem érdemes felelni, vagy túl egyszerűnek ítéltette, haszontalannak. Ki tudja, talán a fröccs beszél belőlem vagy a fáradtság, ezt láttam rajta. Az ilyesmi nőknek való, mondta majdnem. A kávéját kavargatta unottan a Török biszt-

róban, ahova most is igyekszem. Néha kiemelt belőle egy kanállyal, s nézte, mintha jelek lennének benne, vagy a színeből próbált kiolvasni valamit, hogy hogyan tovább, a fenébe is, mert itt sem maradhat a végtelenségig, hiába ismerjük a tulaját. Pedig hangsúly volt a kérdésben, mint amikor titkos viszonyáról beszél az ember, tartózkodva ugyan, de bizalommal, és mindez hajnalban, amikor az őszinteség szinte már kötelező, egy zűrös éjszaka után. Figyelnie kellett volna. Kár, hogy minden csak utólag áll össze, és a megoldás fényénél már némely hangsúly ismerősnek és értelmezhetőnek tűnik, hogy másnap, a nyolcadik nap reggelén készen álljon a terv.

Loksi a teraszon vár, a Török bisztró Enescu utcai részén. Hiába a meleg kabát és sál, mégis fázik, de bent már nincs hely. Időnként kijön a pincér, nyomában vastagon dől a füst és a forralt bor illata, ami itt különösen finom, nem spórolnak ki belőle semmit, talán azért.

— Szervusz — mondta.

— Szervusz.

— Kávét?

— Inkább valami erőset — mondtam.

Néhány perc és a kényelem elillan, szorosabbra húzom a kabátot, majd megörmövedek, a vállam a nyakam közé csuklik, és nincs kedvem semmihez. Ahmedre gondolok, a tulajra, aki talán már megbánta, hogy idejött, de azért még türelmesen mosolyog a törzsvendégeire.

Csendes volt az utca vagy inkább kopár, mint a Török bisztró teraszán az asztalok, amelyekről elővigyázatosságból lerámoltak mindent, abroszt, vázát, hamutartót, mert ilyenkor már kiszámíthatatlan a szél, azt kap fel, amit akar. És most látszanak az asztalok erezeit, az illesztések hanyag nyoma, minden kis folt, karcolás, ahogy a szoknya alól bukkan elő néha egy hurkás láb, anyajegyektől barnálló öl. Már bánod is, hogy odanéztél, a kíváncsiság, lám, semmit sem tesz hozzá a világhoz, inkább leleplez, fémes ízt csempész a szádba, amit legszívesebben azonnal kiköpnél, de hát nem mindenhol lehet csak úgy köpködni.

Úgy teszi le elem a vodkát, hogy kilöttyen. Káromkodnék, de meggondolom magam, nem akarom megbántani Ahmedet. Az ujjai végén a körömház durva és vastag, nem az az ismerős rózsaszín a fehér félholdakkal, hanem vörös, mintha sokáig főzték volna. Fejben számolom, hogy mennyit adjak.

— Nem lehet valami nagy nyeresmény ilyenkor hajtani — mondja Loksi, és hunyorít.

— Kész betegség — mondom, de tulajdonképpen nem érdekel az egész.

A pohár széle, mint a jég. Amíg a vodka le nem megy, nincs mit mondani. Pár méterrel följebb, a Phoenixnél rakodnak, azt lesik többen is. Van, aki az ablakból is kihajol, hogy jobban lásson, mások ügyetlenül segédkeznek, hátha leesik valami, féldeci, ötezres, vagy ülhetnek félórát a

>>>>> folytatás a 12. oldalon

>>>> folytatás a 11. oldalról

melegben. Új berendezés jött, falikárpit, bőrrel vont bárszékek, mondja egy jólétesült. Sok mindent hallani arról a helyről, a mesterről, ahogy itt mondják, például hogy pár évvel ezelőtt is értette a dolgát, akit pedig nem bírt, elvitette, meg ilyenek. Kétes galeri jár oda, ellenzős sapkában, mobillal, mindig úgy néznek a lábuk elé, mintha elhajított csikké zsugorodott volna az utca, s azt kéne eltaposni. Senki sem sejt, mire képesek. Egy viszont biztos, hajnalban, amikor a kávé életet menthet, nem nagyon nézi senki a cégtáblát. Szinte semmit nem néz.

— Nem román — mutatok a vodkára. Loksi vállat von, nem érzi a különbséget.

— Legyen még egy kör? — mondja, s már nyúlna a zsebébe.

— Nem — mondom. — Kész betegség itt ülni.

Aztán, mintha csak erre várt volna, kisüt a nap. Erősen süt, nem csak úgy félvállról, ahogy tegnap, talán délig is kitar. Azok, akik annak idején tervezték ezt az utcát, a várost, talán nem is gondoltak arra, hogy évek múltán egy arab vendégmunkást ajándékoznak meg majd furcsa jótéteményükkel. Tavasszal és ősszel, amikor leginkább megbecsülik a város lakói a napfényt, a meleget, mert különös gondolatokat ébreszt bennük az élet természetéről, mindenki megfordul itt. Ahmed terasza ugyanis mindig verőfényben fürdik, pillanatok alatt megmelegszik a kő, enged a fém, másként koccannak a poharak, legfeljebb időnként költöztetni kell néhány asztalt, de az a pár méter már nem számít. A lányok itt hamarabb vesznek szoknyát, és még októberben is cinkos fény vibrál a szemükben, holott akkor már rég magába süppedt a város, senkinek sincs kedve vagánykodni, morgorva a trafikos, a rendőr, hamarabb büntet mindenféle ellenőr. És csak itt, csak ez a rész! Talán a hirtelen kanyarulat szeszélye, vagy a szemközti irodaház, hogy arról felejtettek volna le egy emeletet, csak találgani lehet. Ahmed arca mégis elkomorul, ha talpraesettségét vagy hetedik érzékét emlegetik, hiszen előtte alig volt itt valami, koszos raktár, bútorterakat, ahonnan a környékbeli suhancok lopták unalomból a tüzelnivalót. Az ördög műve ez, más ebben nem illetékes. Úgy büntet, hogy látszólag jól cselekszik, álomba ringat, hogy aztán a füledbe ordíthasson. Mert nemsokára történik valami és a szándék többé nem leplezhető. Minden este, amikor kihúzza a kasszákat és dolgavégeztével kelet felé fordul, ahogy az írás mondja, erre gondol, hogy akkor majd minden eldőlt, bármiféle csel, megfontolt tervezés, ami késleltetné a végkifejletet, felesleges és hasztalan a képmutatás. Vele együtt várjuk mi is azt a napot, mert hamar ideszoktunk, hiszen itt úgy érezni az időt, mint egy friss sebet, ahogy épp gyógyul vagy úszkösödik.

— Jól vagy azzal a nővel? — mondom. El akarom terelni a gondolataim.

— Anna egy angyal — mondja —,

most már szinte biztos. Egy angyal.

Felülök a széken és dörzsölni kezdem a térdem, egészen elgémberedtem, a napfény az asztal alatt már mit sem ér.

— Tulajdonképpen mi is egy angyal? — kérdelem.

Nem válaszol rögtön, az arcát dörzsöli, mintha ráncoltató csodakrémet vinne fel, talán bosszantja a túlzott bizalmasság.

— Hát, aki úgy fölötte áll a dolgoknak. Aki nem ragad bele minden szarságba. Első pillantásra olyan, mint te vagy én, semmi zsír. Aztán rájössz, mégis van benne egy rész, egy tekintet, mint amikor a zsernyák felszólít, hogy ürítsd ki a zsebed, tegyél ki mindent, különben a váróban töltöd az estét — egészen belefedkezett a mondatokba. Szeretett a nőkről beszélni. — Ettől aztán bekattansz, de teljesen bekattansz, végigfut rajtad, mint az áram. Eleinte a félelem, egy kiszámíthatatlan állati érzés, hogy most megkopasztnak, nincs mese, profival állsz szemben. Mégis hagyod, történjenek meg a dolgok, minek variálni, ha nincs nálad tromf. A végén még valami öröm is elfog, hogy valaki végre úgy lát, ahogy vagy, semmi trükk, semmi metafora, senki sem lehet többé illetékebb az ügyedben.

— Olyan, mint az *Angyalok városa*...

— Ilyesméről nem csinálnak filmet. Hát nem érted?! — dühösen nézett rám. — Ez egy igazi angyal! Egy istenverte kém!

Magam elé néztem, nem akartam röhögni, mindig olyankor jön rám, amikor már nem tudok mást tenni. Össze kellett szorítani a számát.

Tehát igaznak tűntek a híresztelések, Loksit valóban elkapta az influenza. A szerelmi láz. Jól jöhetett neki a dolog, Jutka halála után semmi sem úgy alakult, ahogy szeretne volna. A lakására már nem is mer egyedül felmenni, ha teheti, valamelyik ismerősnél alszik, ilyen-olyan ürüggyel meghúzza magát néhány napig, amíg rá nem unnak. Csak ha az a lány is megy vele, akkor tölt pár órát otthon, mert akkor nem mozdulnak a bútorok, nem indul el magától a mosógép és nincsenek hangok. Pedig Anna szerint alig változott valami, kicsit több a por és dohos a levegő, a polcokon pedig ideje volna kicserélni a zsírpapírt, meg amit egy nő szem észrevesz. De Loksi már a szomszédoknak sem köszön, ne nézze őt senki gyilkosnak, voltaképpen semmi sem történt, illetve bárkivel megeshet az ilyesmi, nem nagy kunszt, gondoljanak csak bele, magyarázza: olyan esetleges a helyszín. Egyébként jól lenne, a lelkiismeretével sincs különösebb baj, hamar elfelejti itt az ember az ilyesmit, csak a ház, az utca, a tömbházak utáni tér, mintha az lenne ellenséges.

Dombok közé szorított, szeles vidék, nem tűr meg igazán senkit, a folyó is, ahogy ideér, hirtelen felgyorsul, kiszámíthatatlan mély örvények kavargják a vizet, minden évben belefutad néhány vakmerő, legutóbb az eperjesi úszómester. Gyökereknek, hagyománynak nincs különösebb értéke, furcsán néznének arra, aki

ezzel dicsekedne, az eltöltött éveket úgy tartják számon, mint elpazarolt időt vagy valamilyen számlát, amit mindenképp ki kell fizetni. Másként viselkedik itt a beton, a fa, minden, ami az építést szolgálná, és elég egy óvatlan pillanat, hogy a romlás meginduljon. Kevesen tudnak erről, mert nem jó ezen gondolkodni, s egyébként nevetni is lehet az egészen. Ezért van, hogy az idegenek derűsnek és vendégszeretőnek írják le az ittenieket, de csak otthon emlékeznek erre így, amikor homályos fényképeket nézegetnek és üdvözlőlapokat fogalmaznak. Aki visszatér, már tudja, mire vállalkozik, vicceket tanul, néhány frappáns mondást, hogy adott esetben kivágja magát, másra terelje a figyelmet, mert a lelepleződéstől mindenki tart, a bőrét hagyná el az olyan. Ez helyi jellegzetességnek számít, bár egyetlen prospektusban sem szerepel, mint pár kilométerrel délebbre a bányató és a tejes puliszka. Könyveket ritkán írnak, s ha mégis, legtöbbször olvashatatlan kuszaság, a színházat viszont szinte mindenki kedveli. A színészeket többször is visszahívják, percekig zúg a taps, s nemegyszer megtörtént, hogy a legszebb lányokkal látták őket a közeli bárokban karonfogva, meg ahogy kell. Ahol néhanap hiteleznek, mert a tekintélyt itt is tekintélyt szül.

Többen voltak már a dombokon túl, messzebbre is, mint amit egy hevenyészett térképen meg lehet mutatni. De hiába is faggatnád őket, az élményeikről, hallgatnak, az utazást fárasztónak mondják vagy mindentudóan elvigyorogják magukat, arra nem értik a tréfát, legyintenek vidáman: magába savanyodott, steril népség. Legfeljebb a barnára sült arc, néhány rikító ruhadarab árulkodna valamiről, amit csak a kertben vesznek fel, mert nem megy semmihez. A fényképeket már elő sem hívják, hadd üljenek a negatívon. A nagymellű Koltai Eszter egyszer feleségül ment egy vörös sráchoz, írnek mondta magát és sokat beszélt arról, hogy ott is vannak hegyek. Végül született egy vörös, békaarcú gyerekük, szőke szemöldökkel és szempillákkal, nem is lehetett azt a gyereket röhögés nélkül nézni. A második születésnapját már nem várta meg az az ír, elment fürdeni a bányatóhoz és nem ott ugrott be a vízbe, ahol mondták. Azóta valami tábla is van a parton, hogy ne fogják az örre a más hülyeségét. És akkor egy hónapig nem volt tisztességes kapás a tavon, hiába hoztak vörös gilisztát, pondrót, szórták körül a stéget tejes kukoricával, de hát a horgászokat senki sem sajnálja, pedig azoknak is van családjuk.

Fél tizenegy, az angyalokról beszélgetünk.

— Arról volna szó... — mondta —, hogy a lakás, illetve a lakásod. Szükségem volna néhány órára, max holnap reggelig, ha aktuális. Nem nyúlunk semmihez.

Nem tudom miért, de hirtelen kezdett érdekelni, hogyan csinálják az angyalok, milyen a természetük, és mégis milyen pozícióból, nyafognak-e, ha nem passzol

a zene vagy túl sok a fény. És utána kell-e behozni vizet vagy rostos gyümölcsle a befutó, rágyújtanak inkább, netalán unott képpel a tárgyak alakját találgatják a sötétben. Kézzelfogható, pontos információk érdekeltek, semmi elmélet.

— És én?

— Meghúzhatod magad nálam — mondta. — Tágas, barátságos, amióta Anna helyrerázta. Akár fel is vihetnél néhány embert, lehet pörögni, csak ne dugd be a hűtőt és vidd le a szemetet magatok után. Bűdösödik. — Nem tudta eldönteni, mondjon-e még valamit.

Ahmed lépett ki a teraszra, és ahogy ránézett a felszolgáló lányra, érezni lehetett, nem húzza tovább a hónap végénél. Nehéz megmondani, pontosan mit is néz ilyenkor Ahmed, a ruha szabása a döntő, a lábak vagy a csípő vonala, a rugékonyság. Érzékeny volt a lányokra, kizárólag elsősztályú anyag jöhetett szóba, s persze ezek mellett még az egyéni preferenciák. Précsek Tibi két nőt is felhajtott a múlt télen, Loksi ízlésében nem bízott, aki a pancsolt kávé is megissza, ebben sem lehet mérvadó. Engem tisztel, pedig egyszer meg akartam ölni. Az az olajos, kialvatlannak tűnő szem mindent kiszúr a jelentkezőkön, rosszabb lehetett, mint a nőgyógyász előtt. Botrány, hogy valaki így nézhet, ilyen józanul és mégis cinkosan egy lányra.

— Jó reggel — mondta Ahmed.

— Szevasz — mondtam. Loksi bólintott.

— Miújság, vannak hírek?

— Ahmed, nem érkezik minden nap új nő ebbe a rohadt városba. Légy türellemmel.

Elszűrte az arca, mint télen, mert nem bírta a hideget. Tudta, hogy mire célzok.

— Persze, persze. De nem csak az a fontos. Fontos itt minden — és zsebre dugta a kezét. Most tényleg úgy nézett ki, mint egy tulaj. Az a laza terpesz, a rogyantott térdek.

— Lassan olyan leszel, mint egy igazi viorel. Előbb-utóbb felfejlődsz, bizisten. Bemész a hivatalba, felveszed ezt a pózt, és már meg is adták az állampolgárságot.

Nyűgösek voltunk, látta ő is, ilyenkor várni kell egy kört, lazítani, vagy óvatosan, kerülő úton szóba hozni a dolgokat. A barátság ellenére tartott tőlünk, ahogy mi is tiszteletben tartottunk egy bizonyos határt.

— Ízletes vodka?

— Igen, Ahmed. Határozottan ízletes.

— És a kávé is egyre egészségesebb — mondta Loksi, de Ahmed nem vette fel a kesztyűt, pedig iszonyúan érzékeny volt a kávéjára.

Egyre erősebben sütött a nap, kicsit oldotta az Enescu felől érkező rothadás-szagot. Tompa morajlással elindult egy teherautó, szemben egy vékony lány szoknyáját felkapta a huzat. Marilyn jutott eszembe, meg az a kép, és az is, hogy Ahmed nem tartotta sokra Marilynt. Egy nő csak módjával színészkedjen.

— Délután — mondtam Loksinak, és felálltam.

Nem volt már sok időm, a terv szerint legalább négykor el kellett hagynom a várost. Gondolkodtam, látogassam-e meg Margaritát, de attól féltem, ha belépek a szobájába és megcsap az illóolajok rafinált szaga, miközben ő vetkőzni kezd, ahogy mindig is tette, és odakészíti a kávé, esetleg bort vesz elő, másként látom majd a dolgokat. Olyan ez, mint egy rosszul megtanult mutatvány, a varázslat, az átváltozás nem sikerül ugyan, mert egy lépés mindig kimarad vagy a sorrendet vétjük el, de a kellékek legalább más világhoz tartoznak, s néha ez is elég. A flitter, a gyöngy, a cylinder fényes karimája. Talán egyszer minden összeáll.

Gyorsan csomagolok, csak a legszükségesebbeket. Ha szigorúan ehhez tartod magad, meglepődve fogod tapasztalni, hogy mindez belefér egy egyszerű válltáskába. A könyvek, a felhalmozott dísz tárgyak, amelyekről úgy hitted, jelentőségedet fejezik ki, mind holt teher, semmit sem tesz hozzád. Végül levelet írok Margaritának, talán így lesz a legjobb, az írás felment a részletek alól. Pró-

bálom összefoglalni az elmúlt néhány hét eseményeit: az argentin lányt végül Zsádányi vette el, ki gondolta volna, hogy az az idegzsák egyébre is képes; Précsek még mindig a francia gólok miatt felgyűlt adósságait nyögi, úgy néz ki, el kell adnia ezt-azt, különben beverik az arcát: Loksi... Loksi jó kezekben van. Aztán, mivel csak nem találom az utolsó mondatokat, nem ugrik be semmiféle zárlat vagy legalább egy hüvös utóirat, egy fecnit hajtogatok a levél mellé, a vadgalamb részletes leírása mellől szakítottam le. Margarita, tudom, értékelni fogja a választékos, sima stílust. Vonatok érkeznek a pályaházakba, az utcákon emberek, kocsik, lovak sietnek, mindez csodálatos, szenvedést okozó, de egyszermind érthetetlen és furcsa, úgyhogy azt a meggyőződést kelti föl, hogy a dolgoknak ebben a formájában nincs sem-

mi oka és célja. El kell tehát menekülni valahová, ahol azok egyszerűekké és könnyen megfejtethetővé válnak. Kis gondolkodás után a menekülni helyébe a men- nit írom, ez a józan ige jobban illik a tervhez, és engem is megnyugtat: nem kapkodtam el semmit, nincs mit megbánni tehát.

Az elkövetkezendő órák már nem ígérnek semmit, az udvar csendes, az esz- cájgok finom zörgését a mosogatós tompa hangjai követik, jobb helyeken ez a csend- óra ideje: a gyerekeket felzavarják az ud- varról, előkerült a reggeli újság és desz- szert. Ha valaki ilyenkor zavarná meg őket, természetük legjavát adnák, egy ál- mos és önkéntelen alkalmazkodás recept- jét, amely mostanig minden körmönfont próbát kiállt, amit a környék és a történe- lem kieszkelhetett. És ez nem szült hőseket, szűrő szemű halhatatlanokat, csak vala- mi sűrű és elpusztíthatatlan masszát, ami aztán kitöltött minden szabadon hagyott rést. Ha valaki, egy nagyravágyó művész köztéri látványosságnak akarná kifaragni a város történetét, a múlt időt, mert hely akad bőven, akkor ezt a masszát kellene megformálnia, a vasárnapi ebédek testes hangulatát, a létezés iránti csöndes elkö- telezettséget, ami itt közönyt jelent vagy valami furcsa nemtörődömséget. Más- ként talán nem is lehet, vagy legalábbis senki nem hallott róla.

Kettőkor, amikor az ismerős örvény újra besodorja az emeleti szagokat, és azok összekeverednek a pattogó prézli és az olcsó, nájlonos kávé illatával, mintha innen, a bútorok alól szivárogtak volna elő, állati kíváncsiság fog el. Nem is gon- dolkodom sokat, fél perc, és a tizenkettes előtt állok. Üveges ajtó, a név helyén szür- ke téglalap.

Izzadt, halszájú ember nyitotta ki. Nem várom meg, hogy megszólaljon.

— Ornitológus vagyok. Szakterületem a vándormadarak.

Az ember arca megnyúlt, s bár nem egészen értette, mit akarhatok, igyekezett hivatalos arcot öltetni, önérzetes, mégis e- lőzékeny arcot, ahogy ítélethirdetéskor a könnyű büntetésben reménykedő vád- lott. Mögötte, kissé oldalt a felesége, egy házasságnak indult, vastag lábú nő állt.

— Nem veszünk semmit — mondta aztán, és tanácstalan mozdulatot tett, ami éppúgy lehetett a türelmetlenség, mint a védekezés jele.

Nem lehetett nem kihasználni a hely- zetet.

— Ha kis gondolkodás után válaszol a kérdésemre, mikrohullámú sütőt, elemes ébresztőrádiót nyerhet — hadarom. — A felesége — biccentek a nő felé —, sajnos, nem segíthet. Ráér, ne kapkodjon...

— Jó — mondja, és látom, felkészül. Lassan megmozdul a rozsdás gépezet a fejében. Jól jönne a sütő s ráadásul az asszony előtt! Voltaképpen az sem baj, ha valami használhatatlan ketyere, ami már bekapcsoláskor elromlik, mert abból is megél az ember, legalább egy hónapig van

>>>>> folytatás a 14. oldalon

>>>>> folytatás a 13. oldalról

mit mutogatni a betévedő ismerősöknek.

Amíg gondolkodik, körülnézek az előszobában, amit konyhának, ebédlőnek is használhatnak. A kredenc sarkáról ingtag edények bámulnak vissza, az egyiken barnás lé krumplidarabokkal, lejjebb aranyló olajfoltok, a tűzhely zománcán néhány tócsa és pötty ugyanabból a barnás léből. Testes fűszerillat a levegőben, összesülve az elhasznált gáz szagával, és egy ismeretlen, megnevezhetetlen dolog, ami a jóllakottság jele, amikor már nem fér több, s valami visszatüremkedik, kiszökken a nyílásokon. Ebbe van bebugyolálva az egész város, ezt érezni a járókelők ruháiban, a megtorpanó buszok horkanásaiban, a kóbor kutyák ugatásában. Ez a megemészthetetlen valami lopózik be az ünnepi eseményeken szónoklók beszédeibe, amikor a szabadságot és még ki tudja mit éltetnek, majd lelepleznek valamilyen táblát, ami éppolyan felesleges, mint a többi. Az a kihívó feleslegesség, amikor a célba ért futó még rohan pár métert, mert nem tud megállni, a helyezésen ugyan már nem segít, és az újságban sem az a pillanat jelenik meg, mégis. Aztán már szokásból is csinálja, mert könnyű az ilyesmit megszokni, vagy szórakozásból, amíg lassan meg nem mérgez mindent: a táv maga már érdektelen, a győzelem sosem volt fontos. Csak az a pár méter, az a visszatüremkedés, a tehetetlenségtől vagy mitől.

A futónővény alatt trópusi poszter, citromsárga fürdőruhában mosolygó lányok, a többi linóleum, helyüket nem találó dísz tárgyak, műanyag. A pasas kínlódik, sehogy sem megy a válasz, hümmög, tapogatózik, hátha van különdíj, mozijegy, könyvjelző, külföldi naptár. Ahogy megmozdul, látom a konyha másik sarkát is, a zömök jégszekrényt, rajta valami horgolás és két esetlen porcelánfigura: egy mosolygós cingár és egy boszszús kövér alak. Mintha Stan és Bran lenne, de ahogy jobban megnézem, inkább a háziak vonásait viselik, ahogy egy elnyűtt ruhát szokás. Mondják, hogy a kutyák is felveszik egy idő után a gazdáik vonásait, rájuk merevül a hely, a szag, a szokások. Ezért nem tartottam soha semmiféle háziállatot, és a tárgyaimat is olyan gyakran váltogattam, ahogy lehetett, nem volt bennem semmi nosztalgia, semmi kímélet. Engem sem kímél senki. Ijesztő ez a két merev figura ebben a békebeli pózban, bokában összeforrvá, talán évfordulóra hozta egy szemfüles rokon, s most itt van fő helyen, az ajtóval szemközt, hogy rögtön feltűnjék a honi porcelángyártás eme tucatterméke, ami mégis visszavonhatatlanul egyedi. Mert nem cserélték ki idejében.

A felesége sötét arccal topog mögötte, de még látszik, reménykedik, csak mond valami olyat az ember, amire rábólinthatok. Aztán hirtelen beugrik: ő a Pókeres, akihez időnként társaság jár, s éjjelig verik a blattot, ordítanak, hogy *rojál flős*, meg *három bubi*, két *kurvával*. Szerencséje még

lenne, hiszen tapad hozzá a kártya, szidják is eleget, *Jani, vakard le magadról a szart, mert nem osztok többet*, csak a tétet nem érzi, hogy mikor zsírozhatná a sleppet, és mikor vonuljon vissza. Ezért inkább veszt, vagy nullára jön ki, ami még rosszabb, míg mások, akiknek klasszissal gyengébb a lapjárásuk, degeszre tömik magukat. Ha vitatkoznak, percekig visszahangzik a folyosó, az ablakokat persze nem zárják be, megfulladnának a füstben, csak a függöny meg valami sötétítő, az fogja valamelyest a hangokat. Néha sörért is lemegy, kicsit énekel a falnak dölve, aztán másnap rekedt hangon magyarázkodik a szomszédoknak, hogy többé nem fordul elő, lesz bennük annyi jóérzés, sajtóbbi. Az asszony olyankor nincs otthon, de délután már hallani kapkodó lélegzetét a lépcsőfordulón, ahogy a kültelki cipőgyárból jön sárgás paradicsomokkal megpakolva, uborkával, amit majd ecetesen rak el.

— Hát valamelyik károg — mondja végül, de ő is érzi, ez csak olyan odavetett morgás, nincs ügynök, aki ezért adna valamit.

Akaratlanul is megemelem a hangom.

— Szóval, nem tudja a választ?

— Nem.

— Akkor el kell búcsúznunk egymástól.

— Jó.

— Talán legközelebb. Addig is vegyen egy jó lexikont.

— Igen, legközelebb — mondja, de már nem hivatalos, semmi önérzet, legközelebb talán ki se nyitja az ajtót, és biztos, hogy nem vesz lexikont. Lelomboztam ezt az embert, elhittem vele, hogy ostoba, éltetetlen nyúl, aki egy rohadt mikrohullámú sütőt sem képes meggyerni a családjának. Szégyellem magam, pedig nem akartam neki ártani, csupán ismerni szeretném, mielőtt valóra váltom a tervet. Mert hogy csak így lehet igazán magunk mögött tudni valamit. És mondanám, hogy király fullra mindig legalább a dupláját húzza rá, de gondolkodás nélkül, akármit dumálnak a haverjai, s ha nem meri, jobb, ha elfelejti az egészet. Gyáván pókerezni olyan, mint nem felvenni a járdán heverő pénztárcát, mint nem meggyakni gimnazista szerelmeinket. De mit is kezdene a tanácsaimmal? Én csak egy arc vagyok a szolgálati garzonból. Egy hang, egy ajtócsapódás délutánonként, ahogy ő nekem sietős lépések zaja hajnalban és kora este. Azt hiszem, nem találtak még olyan istent, aki ezen bármit is változtatni tudna.

A tizenkettes után a hármás jön: masszív faajtó, név itt sincs. A decemberi felfordulás után néhány bérlő új elrendezést követelt, történelmi igazságtételt, lett is valami házi puccs, futkorászás, rendeltileg elkergették a lakóbiztost, majd két napig mindenki csak a véleményét mondta. Ennek eredményeként, aki eddig háromszobás lakásban dorbézolt az utcára nyíló részen, kétszobásba ment át, fürdőszoba nélkül, és fordítva. Ma is látni a Vébetűt mutogató lakók hevenyészett csoportképét a lakónévsor alatt, a hurcolko-

dás hevében kapta le őket a helyi lap fotósa. Másnap az újság hozta is a képet, szalagcímmel, mint a higgadt megoldások követni való példáját. Mindössze a számokat vitték magukkal, mert azért mindent mégse lehet, az valahogy hozzájuk nőtt az évek során, és az önazonosság nem tréfadolog. Így került a tizenkettes mellé a hármás, amellé pedig a nyolcas, a postás szerencsére már megszokta, mást pedig nem zavar. Szabadságban élünk.

— Ez ma már történelem, még ha annak jelentéktelenebb mozzanata is — mondja a hármás, aki alumíniumcsövekben utazik, és már annyit adott el, hogy körülérné a Földet. Képzelmem csak el, szép ezüst masni a Föld derekán. Édeskés gomolyagot lehel, olyan volt, mint a kanalas orvosság.

Újságíróként mutatkoztam be, azóta beszél, időnként büszkén körbemutat, pedig nincs különösebb látnivaló, csillogó vékony szerszámok lógnak a falakon és párnázott a karosszék, akár egy fogorvosi rendelőben, ahol minden steril fehér-ség ömlik el, és a fúró élesen sivít, ahogy feltépi a fogzománcot, és furakodik beljebb az idegkamra felé. Azon veszem észre magam, hogy görcsösen szorítom a karfát, már teljesen kifutott a vér az ujjaimból, nem értem, mi lehet ebben olyan izgalmas. Aztán lassan minden a helyére kerül itt is, a szögörgetegből kihámozom a lényegét. Megrögzött agglegény, valami gyermekkori trauma, de a kapuzárás még nem fenyegeti, ezért legtöbbször nővel jön: elfojtott vihogások a lépcsőházban, néha egy palack, ahogy odakoccan a falhoz, majd tűsarkú cipők szapora zaja, mint egy óra tik-takjai.

Amikor vigyorog, csinos fémkorona villan elő a szájából.

Fél négy is elmúlt, amíg újra kiértem a folyosóra. Nem volt sok időm indulásig, úgy gondoltam, a nyolcast már nem látogat meg, ennyi elég lesz, nyugodt szívvel hagyhatom itt ezt a helyet, csak hogy a deszka mellett a friss betonban apró lábnyomot pillantottam meg. Nem véletlen, elmosódott nyom volt, hanem tiszta, határozott körvonalakkal, mintha ezért a nyomért öntötték volna le az egész gangot, ennek ellenére mégis úgy tűnt, valami nagyon személyeset felejtettek itt véletlenül, egy intim ruhadarabot, amit nem is lehet csak úgy, következmények nélkül visszaadni. Mellette még egy alaktalan mélyedést is felfedeztem, talán egy kulcs-csomó, amit a nagy sietségben ejtettek el, mert a telefon szólalt meg odabent hirtelen, vagy mert a szeretője már nem bírta túrtörtetni magát, s belemarkolt a combja közé, és ő felsikoltott, persze nem hangosan, inkább elfojtva, torokból, ahogy a nők szoktak többéves házasság után, amiben már egyszerre lüktet a vágy és az undor, hogy ez sem lesz külön, mert hát mitől is lenne az. Gyorsan döntöttem, szinte gondolkodás nélkül.

Amikor ott ültem vele szemközt és a fényes, szőke pihéket néztem, ahogy eltűnnek a világosbarna szoknya vonalá-

nál, ahonnan majd a hajlatban erős, ropogós szőrzetté keményednek, és próbáltam elegáns maradni, hűvös, mint akinek minden jelentéktelen, ugyanúgy menne innen a vesztőhelyre, mint a hálószobába, koordináták kérdése az egész, pedig már tudvalevő volt, valami készül, szóval akkor elbizonytalanodtam. Kifutott az erő a lábamból. Nem úgy, mint délelőtt Loksi-val szemben, amikor arról az angyalról beszélt, hanem másként, nem is biztos, hogy fokozati különbség volt a kettő között, csak másként bizonytalanított el. Amit viszont biztosan tudtam, hogy Loksi kiszállt az életéből, vége, s talán várható volt, hogy a barátság így elpárologjon, mint valami jobbfajta szesz a szabad levegőn, csak egy hülye szűrés marad az ember orrában, amit megpróbál kidörzsölni, de nem megy, mert egészen elszibbadt ettől a szűrésből. És tudtam, hogy most lent, a szolgálati kéglimben töcsköli azt az angyalt vagy kit, ugyanolyan sima arccal bassza, mint ahogy akkor kijött a fürdőből és a telefon után nyúlt, hogy kihívja a rendőröket. És az az angyal is csak azért angyal, mert Jutka bevette azokat a gyógyszereket, mert valahogy megöltük útközben. Én, Loksi és a többiek. S nem mindenkit lehet csak úgy elhallgattatni odabent, ha épp pofázni van kedve, mert akkor jönnek az angyalok, sok angyal, és tömött sorokban megszállják az ember csöndes, kinyugtatózott életét, kiszorítják onnan, mint a disznót az óljából. Naná, mert épp mi leszünk kivételek. Nem tudtam sajnálni magunkat, nem voltam rá képes. Ha nem hozzuk haza, akkor talán most ő is egy horvát halárussal kefél vagy olasz turistával a pólai amfiteátrum melletti szikkadt bokrokban, és szül egy tengerszagú gyereket. Vajon hányan gondolkodtak már így a halálról? Hányan mondták már el mindent ugyanígy? Hát igen, a halál, mint egy agyonhallgatott pikáns kis történet.

— És miért akar elhajózni? — kérdezte a nő.

— Hogy legyen végre egy történet — mondtam. — Az én történetem.

Láttam rajta, hogy ingerli a terv. Könnyed, franciás nő volt, világos, selymes bőrű nő, akin a nap is átsüt, de ha megkaparják a felszínt, ha lett volna valakinek türelme ehhez, akkor egy sötét örményt talál, testes, karmolni kész örményt. A férje biztos nem kapargatta, elég volt neki a burkolat, azt használta hetente kétszer, és annyi. Belemaszatol ebbe az izzó, prima nőbe, és nem is sejti, hogy egyszer majd összekötözve ébred, saját gusztustalan nedveibe ragadva, mert az örmény nem kegyelmez, nem biza, rostontként szedi le róla azt a felhígult húst. Aztán eszembe jutott Margarita, hogy miatta nincs nekem történetem, csak ülök egész nap a fecnijeim között, hallgatom, ahogy zizegnek a huzatban azok a szépen írt bölcsességek, az emberiség gondolatai. Miatta hadakozom az idővel, ami lépre csalta a várost. És miatta vettem észre azt az apróhirdetést is az újságban.

— És milyen lenne az a történet?

— Nem kell valami nagy dologra gondolni. Semmi zsír — mondtam, de aztán elharaptam a mondatot, mert féltem, hogy nem fogja érteni, mit is akarok mondani tulajdonképpen.

— De épp most, amikor már itt is lehet szinte mindent?

— Pont erről van szó. Ejtsen csak egy — nehezemre esett magázódni, minduntalan át kellett írnom a készülő mondatot — csepp higanyt az asztalra..., s látni fogja, hogy örült módon szalad szét mindenfelé. Pedig azelőtt, amikor még olyan súlyos tömbben pihent az üvegben, nem is... gondolta volna, hogy képes erre az esztelen fürgeségre — úgy beszéltem, mint egy kivénhedt egyetemi tanár. — Ha lenne egy történetem, az események fordítva játszódna le, visszafelé.

— Tudja, mi jut erről eszembe? A maga utazásáról...

— Rimbaud — próbáltam segíteni.

— ... hogy délutánként, amikor jövök haza az üzletből, néhány suhanc mindig elem áll a Bălcescu utca közepén, ott, ahol a pamutgyár kezdődik, az az üres telek. Ritkán járnak arra, az utca vége már

Sárosi Csaba rajza

majdnem az erdő, a belváros felől pedig a kiugró vaskerítés miatt alig belátni. Sötét, zúllott hely. Ott állnak elem. Bármilyen csínálhatnának, többen vannak, erősek, izmosak, ismerik a környéket mint a tenyerüket. Aztán csak bámulnak, nézik a ruhámat, a lábamat, a táskát a kezemben, de nem lépnek közelebb, s ezt addig, amíg meg nem unom és el nem megyek. Közöttük megyek el, bármikor megérintheznek. Régebben alig mertem arra menni, mindig több pénz volt nálam, mint amit nyugodt szívvel elveszíthettem volna. Csak ha siettem, vagy volt velem valaki. Amióta ismerem a fiúkat — elhúzta a száját —, nem hagyom ki azt az utcát. Tartozom nekik ennyivel.

— Egyszer elmúlik a varázslat, higgye

el. Nem lennék akkor a helyében — mondtam, és elképzeltem, ahogy ráugranak. A dulakodás hevében elszakad a szoknya, melltartó, és ott lifegnek idétlenül a fehér mellei. Ahogy leszorítják a fejét, hogy ne tudjon ordítani.

— A szabadság bármiben képes megmutatkozni — mondta ostobán.

Megfeszítette a derekát, mintha nyújtózna, a mellbimbók sötét udvaraikkal majdnem átnyomták azt a semmi blúzt, amit hanyagul magára dobott. Volt ebben a mozdulatban némi gonoszkodás.

— Semmiben sem különbözik a többiektől. Maga sem tudja, hogy mit akar, csak ravaszabban fogalmaz. Nagy dolog — ezt most az az örmény mondta benne.

— Én nem így gondolom.

— Hát persze, hogy nem így gondolja! Miért is gondolná másképpen. Barátnője van?

— Tessék? — hirtelen jött a kérdés, nem számítottam arra, hogy bizalmaskodni fog. Türelmetlen mozdulatot tett, mintha azt mondaná: olyan, akivel dugni szokott.

— Akivel jár. Van ilyen?

— Le tudom fedni a szükségleteimet — mondtam.

Nem lehetett semmit sem leolvasni az arcáról, felállt, és a zongora melletti üveg szekrényből két poharat vett elő, majd teletöltötte őket valami sárga folyadékkal. Az egyiket a zongorára tette, karnyújtásnyira tőlem.

— Jeget találsz a hűtőben. Mindjárt jövök, csak letusolok — mondta, és a másik pohárral a kezében kilépett a szemközti ajtón. Széles fürdőkád villant elő a nyílásból, s néhány azúrkék csempe. Émelygős szappanillat áradt szét a szobában.

Messze, egy zsúfolt, motorzúgással és olajbűzzel telt kikötővárosban elindult egy hajó. Nem a legfittebb hajók közül való volt, az oldalán rozsdarajzos foltok terjengtek, a fedélzet vasszerkezetét, a köteleket már alaposan megrágt a só, a láthatatlanul szitáló pára, ami síkossá és gyengévé mar mindent. Még a nyílt vízben, a legcsendesebb helyeken is nagyokat nyögött az erőlködéstől, persze ezt csak a legtapasztaltabb matrózok hallották, akik mindannyian csempésztek valamit: török borkabátokat, bolgár szeszt vagy amerikai cigarettát. Egyenesen a látóhatár szélén fekvő egyenes vonal felé veszi az útját. Se jobbra, se balra, mert arra, a vonal felé már nincs irányzék. Valami ismeretlen szívóerő érvényesül. Ilyennek kellett lennie. Legalábbis a hirdetés, ami ki tudja milyen úton jutott el a helyi lap szolgáltatás rovatához, ezt sugallta. Az életkor, a munkanapok száma, a jelentkezés időpontja, minden.

— A szabadság voltaképpen kényelem — mondtam magamnak, és elnyúltam a díványon. Pillanatok alatt elnyomott az álom.

Részlet a Margarita tegnapi c. regényből

LÁSZLÓFFY CSABA

Egy magyar gróf és az óriáskígyó

Állítólag a világ megújodásának ideje volt az.

Vagy talán annak a morfinista novellaírónak volt igaza?... (A kormányukat kijátszó Kunfit is a morfium tette tönkre!)

Neki, a grófnak a felesége adta kezébe az írást, jóval a világháború előtt, amikor a tárcairók még a polgárok csendes és finom boldogságáról értekeztek. (Hová lettek azok az idők!) Annak a Csátnak vagy Csóthynak — mindegy, hogy hívták — a fülbe-mászó sorai most egyszerre mintha a jóslat erejével hatnának. A tavaszról csevegett, arról, hogy az Üllői úton kirügveztek a fák. A fővárosi utcák parfümös, kavargó, lendítő zenéje közben hirtelen disszonáns üti meg a fülünket, midőn a kóbor kutyákat látjuk magunk előtt. "Ők csontot lopnak a mészárosoktól és marakodnak egymással" — mondja az író még mindig lelkesen; hisz "szabadok és boldogok... És igazában senkitől sem félnek". (Ilyen volt az itthon törtetőnek tartott Csernyák Imre is, a Katonatanács elnöke, aki láttán Belgrádban a béke delegációt fogadó Franchet d'Esperey tábornok elszörnyedve kiáltott föl, hogy: "Vous êtes tombés si bas?" — Önök ideig sülyedtek?!). Csak a sintértől félnek — folytatódott az emlékezetes kis novella a kutyákról. De "jó a sintér" (őneki aztán igazán volt alkalma ezt tapasztalni) "...hurkot rázó fogdmeg csapatával és ketreckocsijával, amelyben nagy kutyák és kis kutyák mint szomorú rabok utaznak messzire..."

A régi írások, könyvek könyvezetető tanulságai!... A gróf mogorván néz maga elé. Mikor még *Az Isten karja*, a *Csaba királyfi* vagy *A szárnys ló* — ha hatalmat nem is — tántoríthatatlan hitet adott, s határtalan világba lendítette a fantáziát... A néhai pohos kocsmáros mintha valóban papírból lett volna kivágva. De a horvát pincér hajlongását a váci fegyencbanda meg a Budapestet elárasztó ukrán hadifoglyok (nativság volt megbízni bennük) pimaszkodása, fenyegetőzése váltotta fel egyből: "A forradalmárok jobb kiszolgálást várnak!" — vágta az élelmezéssel foglalkozó osztályvezető képébe gúnyosan, az ő füle hal-latára; és formálisan lökdösődtek vele (mit nekik egy ügyefogyott miniszteriumi tisztviselő!) a szeme láttára. Mintha csak megsejtették volna a népszerűsége csúcsára emelkedett gróf tömegektől való viszolygását, félelmét.

"Ma istenítene, Tolsztojhoz meg Gandhihoz hasonlítanak, mert kész vagyok lemondani földbirokomról — gondolja. — De elég egy népszerűtlen dolgot elkövetnem, s máris készen állnak, hogy széjjeltépjenek"... Nagy kő esett le a szívről mégis, amikor a Mátra-völgy parasztjai között szétszította kápolnai birtokát. Mindig büntudatot érzett amiatt, hogy családja évszázadokon át mekkora tulajdonnal rendelkezett. Teljes erejével verte be a földbe a karót: keserves hadakozása során különben az volt az egyedüli fegyvere.

Az "utód", a vörösök vezére bezzeg szűken mérte a jóindulatát s a bizalmát; szinte mindenki-re gyanakodott. A magyar fővárosban csak suttogni mertek arról a különös gyilkosságról, melynek híre külföldre is hamar eljutott. Két ukrán tiszt érkezett különvonaton Budapestre, s azzal a kéréssel fordultak Kun Bélához, hogy fegyveres alakulatot szervezzenek Szovjet-Oroszország megsegítésére a volt hadifoglyokból — azokból az ukrán és orosz katonákból, akiket az ő (a gróf) köztársasága szabad embereké tett!... A gyanakvó bolsevik vezér magához hívatta Szamuelyt — az ország belső helyzete rendkívül zilált volt amúgy is, nem volt tanácsos reszkírozni ("hátha ezek nem is igazi bolsevisták?") — s parancsba adta, hogy feltűnés nélkül végezzenek velük. Szamuely kéjenc terrorista fél-meddig oroszul társalogva lekísérték a két ukrán tisztet a Duna-partra, rajtaütésszerűen levetkőztették őket (egyetlen lövés sem dördült), összekötötték kezeiket, köveket akasztottak a nyakukba, s beledobták őket a folyóba.

A két kedves szelindek is olyanak tetszik ma holnap, mint igaz-sem-volt papirosfigurák, ha mesélni kezd róluk gyermekeiknek. Legfeljebb egy-két fénykép maradt róluk. Az utolsó hetekben — az ő menekülésük idején — úgy néztek ki már, miként a frontról hazavergődő, kiéhezett katonák. Akik mintha mozgó csontvázak lettek volna, ahogy az utcán jártak, agitáltak, üvöltöztek vagy énekeltek, lógott rajtuk a rongyos egyenruha. ("Elég, ha kitátjátok a szátokat — biztatja őket a lefegyverzésükkel bajlódó Pogány —; s ádámcsutkátként lesz a legfélelmetesebb szurony!")

Kata sem ijedezett már olyan nagyon a mosdatlan, tetves, kiütésektől ellepett arcú hadfiak

láltán; még egy kétértelmű tréfát is megengedett magának, miközben megcirógatta férje ráncolódó homlokát: "Az iskolabetegen meglátszott, hogy szereti a romantikus regényeket. De most már hiszem, hogy végképp kinőttél abból a kritikus korból..." És nem állította soha többé férjéről, hogy hasonlítana egy nyugatról jött romantikus szocialistához. Csak az őket környező alakok miatt aggodott időnként még, hogy mikor fognak átesni vajon a "baccalaureatuson"? Tudta, hogy a hatalmas levő erők nagy tőke felett rendelkeznek (a pénz egy részét, az amerikai dollárokat ők maguk helyezték el svájci bankokban még a háború kitörése előtt); volt honnan szórni telt kézzel a pénzt a tömegek közé!...

Azokban a napokban különben Katus folyton panaszkodott, hogy úgy érzi, torkában feltartóztatatlanul nőnek a mandulái. Valójában, mint a legtöbb feleség, amiatt aggódik (morfondírozott magában a nagy ember), hogy nem fogja tudni őt lebeszélni az úgymond "meggondolatlan" dolgokról: avagy nem fogja tudni kibeszélni magát. Ez valahol a végső elkeseredés jelének tűnhet; vagy inkább a tehetetlenség "kinövése" inkább — mindenképp túltengése valaminek. S ahogy volt alkalma megismerni Katát, tudta, hogy ilyenkor nő benne a dac.

Közepesnek mondható iróniájából egy-két szikrára még futotta, mielőtt a kimerültség pontot tett volna az napi dilemmáira. Feje hirtelen lehanyatlott; elnyomta az álom.

Egy kútban volt, előbb könyökig, aztán szívmagasságig betemetve. Úgy fogta körül a föld, mintha erős kötelekkel kötötték volna le a két karját s vállát. A kút omlani kezdett. "Ha benyomja a mellemet — gondolta — kiszalad belőlem a forradalmi szusz."

Kata fölmászott egy eperfára, és torkaszakadtából kiabált. De csak a nagy fekete eperszemek hulltak, s a hitvány majorság szempillantás alatt egytől egyig bekapta őket... "Itt már nincs segítség!" — gondolta. Maradék erejével még utoljára megkísérelte a lehetetlent. Kidülledt szeme patakokban könnyezett. A fáradtságtól már-már elalélt, mikor kétfelől mozogni kezdett a föld. A nyaka ütőere bolondul vert, s ahogy odapillantott, négy ujnyi hasadékot látott. S a nyílás egyre nőtt. Közben zajtalanul hullt alá a mélybe egy nagy csomó föld.

"K. M. eltűnt!"... Hallotta, hogy valahol messze harangoznak. Tudta, hogy már szinte semmi sem látszik belőle...

S kérdés, kik fogják kiásni?

Mackensen tábornagy maradék seregét látja sülyyedni lassan. Az idő kútja mindent befogad; elnyel... Ez nem álom, nem is képzelgés. A látomás némely mozzanatát már átélte valamikor.

Az Országházban ebédelt. December volt, komisz idő. Korán este lett. Fehér damasztabrosszal terítettek az asztalára (akkoriban ezt is szertartásosnak érezte, s restellte mint, valami úri csökevény). Egyszerre csak az öreg Mackensenrel találta magát szemtől szemben. Mire bejelentették, hogy megjött, már be is rontott hozzá, a köztársaság elnökéhez. Hellyel kínálta a német parancsnokot; egyébbel is, ő már a húsnál tartott. Kicsit odakozmálták, de a gesztenyekörítés elvette a rossz mellékízét.

Mackensen támadott — volt oka rá —, ő zavartan hallgatott. Hogyan is védhette volna magát? — kész tény volt már, amit régi szövetségesükkel szemben elkövettek. Ha jól emlékszik rá, kissé nevetséges mozdulattal emelte maga elé a kést és a villát. Mackensen is ingerült volt; egy ügyetlen mozdulat, s a tányérja feldől, a szósz szertefröccsent. A borospohár is felborult; a hárslelvel az asztal túloldalán folyt végig, az "ellenfél" felé. Ő viszont törülgethette kezéről, mandzsettájáról a zafos mártást. Sokáig — még másnap is — a nyelvén érezte azt a különös, érdekes-savanykás ízt.

Mackensen különben már Nagyváradra érve tiltakozott az ellen, hogy a magyar kormány az ő visszavonuló csapatait internálja. De az éber Pogány (ezúttal is ő mozgatta a szálakat) a budapesti ferencvárosi pályaudvaron két századdal feltartóztatta Mackensen vonatát.

Idegesen jár föl-alá londoni szobájában. Az angol Munkáspárt titkára az illusztris magyar emigránscsalád segítségére sietett: elegáns hotelben foglaltak szállást nekik; de be kellett érniük ezzel az olcsó panzióval. "Mit tehettem volna — tusakodik magában utólag, szokása szerint. — A belgrádi fegyverszüneti szerződésben az antant kötelezett bennünket, hogy az országon keresztülvonuló német csapatokat internáló táborba küldjük. Mackensennek végül a főtí kastélyt ajánlottuk föl ideiglenes lakhe-lyül, 2036 katonáját azonban kénytelenek voltunk a csóti táborba terelni. Szerencsére sikerült megszökniük; így aztán a

kirendelt francia különítmény csak a bátor öreget és közvetlen kíséretét tudta kézre keríteni..."

Jöhet bármilyen látomás, nem hozhat már semmi rendkívülit, ami sokban befolyásolhatná még azt a keveset, mely (a kornak és a győztes nyugati hatalmaknak köszönhetően) álmaiból is illúzióiból megmaradt.

A tegnapi pillanat hideg, mint a kő, mint az elhagyott szülőföld. A rég letűnt pillanat, melyet mélyre ástál, még meleg az eleven emlékezetből... Vagy mégsem?!

Csupa éretlen suhancot látott maga körül. Éljenek. Épp olyan örült szenvedéllyel, mint mikor — még az őszirózsás forradalom előtt — a zsúfolt pályaudvarra befutó gyorsvonat ablakából integetni kezdett, hogy aztán fékezhetetlen lelkesedéssel a vállukra kapják és kézzel kézre adják.

Az ijedség akkor pillanatok alatt elszállt lelkéből. Nem úgy, mint negyven valahány nap múlva, midőn rabként kezelték a körülzárt palotában. A "szocialista tartalékosok tisztí ligája" szerezte azt a jó kis meglepetést akkor, az újdonsült Köztársaság "urainak". S a már kezdetben nagyvási hőbortban szenvedő Pogány József kitett magáért — fanatizmusa később, a diktatúra alatt aztán nem ismert határt: ő ragadtatta magát arra a viharos bejelentésre, hogy: "vegye tudomásul a burzsoázia, a mai naptól kezdve túsznak tekintjük!"; s nem csupán a hosszantartó taps tanúsította azt, hogy nem egy rosszízű tréfáról van szó; az írókat, zurnalisztákat (a főváros többi polgára, pláne a tehetősebbek, már amúgy sem igen mert nyilvános helyen mutatkozni) kiharancsolták a kávéházakból, s betiltották "a burzsoázia gyülekezőhelyeit", nehogy valaki ellenforradalmat szítson ott. — No, de az még az ő kormányzása idején a Katonatanács "rendezésében" esett meg, még nem Kun Béla sarkallta vörös különítményeseit arra, hogy a *terrort nem kiirtani, hanem csinálni kell...* Bánffy Miklós gróf, az ő unokatestvére (ez a minden lében kanál!) Kata szerint állítólag már akkor megjósolta, hogy ennek rossz vége lesz, amikor fűnek-fának osztogatták az utcán a kézigránátokat — miután Linder Béla minden magyar katonát szélnek eresztett: "Arra az egy blattrá tenni föl mindent — mondta volt Bánffy —, hogy világforradalom lesz úgyszólván! Mint mikor valaki egész vagyonával egy lóra játszik... csak hogy ezúttal nem az ő vagyona ez az ország, és Mihály mindegy, hogy hányadik, de mégsem Richárd!"... A kézigránátokkal fel-

fegyverkezett Pogány-gárda felvonult a Várba, néhány ágyút is felvontatott, csövik a Honvédelmi Minisztériumot vette célba; Pogány pedig a katonatanács nevében a királyi palota egyik ablakából vezényelt. Onnan küldött ultimátumot a "népkormány-nak". Sa Szent György-teret elborítva üvöltöző katonák addig nem voltak hajlandók eltakarodni, amíg a kormány el nem rendeli a hadügyminiszter menesztését. Nevetséges ostrom volt — persze kívülről nézve —; de azóta is szégyelli megaláztatását. A megszeppent vagy éppen sunyi hivatalnokok a maguk módján alkudoztak, hízlegetek, hajlongtak az ostrommal fenyegetőző nemzethőhéroknak előtt, majd könnyörgésre fogták a szót.

Elhessenti maga elől a leha-zudhatatlan, groteszk képet a tehetetlen kormánytisztviselők és a gátlástalan "túsztisztek" anar-

államfőt sikerült rávenniük, hogy a család minden pénzét egy nem létező éjjeli bár állítólagos részvényeibe fektesse.) Azóta rájött, hogy neki is — mint mindenkinek — el kellett szenvednie a világra jövetel fájdalmait. Nem akárhogyan: közönséges módon. Farkastorokkal született; kiejtett szavait sokáig szinte meg sem lehetett érteni. Billroth professzor csodatételére, a Bécsben megejtett műtetre gondolt. Korántsem a fizikai szenvedés volt a legszörnyűbb, hanem az utána elviselt kudarcok s az önként vállalt tortúrák, amíg megtanult beszélni. Bár sohasem szabadult meg végképp gátlásaitól, hangját nem tudta teljesen uralni... de egyes szavakat ezerszer is elismételve naponta, félelmetes akaraterejével csak azért is eljutott oda, ahová el kellett jutnia.

Kérdés: az országnak is? (mondaná gúnyos hangon Bánf-

chiájáról. Azóta már legalább olyan bölcsnek érzi magát, mint a Svábhegyen a szalonjuk előtt békésen legelő fejőstehen. (Ak-kor már az ország elhagyásán járt az eszük, meg sem fordult a fejében, hogy a régóta áhított firenzei reneszánsz-hangulat olaszországi letartóztatásukkal és kitoloncolásukkal ér véget, hogy Katával és a gyermekekkel végül a dalmát tengerparton fognak kikötni, jobban mondva a gyilkos hőségben reggeltől naplementéig az Adria vizében: ott is kókadozva, mint a csészéjüket fekete fűrtökben ellepő légyraj, amely rendszerint a habos kávéjukba fulladt. Ennél már csak az orosz emigránsok ölelő karjai jártak nagyobb veszéllyel: a szó szoros le-égéssel, miután a magyar ex-

fy; vagy inkább rezignáltan). Ő, valahányszor lesújtó bírálat érte, nem önmagára, erő- és lelki tartalékaira gondolt elsősorban, hanem arra, hogy ellenfelei — a "riválisok"! — hogyan vélekedhetnek róla.

Szédülés, majd rosszullet fogja el megint. A csüggedés és elhagyatottság érzete rendszerint akkor vesz erőt rajta, amikor őszintén, nyíltan a szemébe mondják — mint egy londoni szalonban legutóbb —, hogy: "Végére ön is mindenáron a hatalomra tört; de mert gyenge és hiú és tapasztalatlan politikus volt, azért nem sikerült..."

Ezt azért nem szokták ilyen kendőzetlenül kimondani, különösen az angolok nem. Csak hát

az illető, bár magyarul már nem tudott, származását tekintve magyar arisztokrata volt. Az európai emigráció üstjében — helyesebben mondva: mindent egybevegyítő tégelyében — kavar-ták ki a rafinált ízlését. Az őseit már régen megvetette (ebben az egy dologban talált nála rokonszenvre), az újvilág liberalizmusát viszont unta már; az idegenlégiós fiúkat meg a kapribogyót kedvelte egyedül. "Hölgyeim és uraim, egymás közt vagyunk — jelentette ki fülbemászó baritonján. — A bőségtőlba nyúlt, és két ujjbegye közé fogta a soron következő bogycát. — Amit eláru- lok, nem titok. Ezen a világon, sajnos, sohasem lesz rend... Leg-alábbis olyan, mint a gróf úr fejében valamikor — egy fintorral jelezve, hogy ez öneki szól —, tekintve, hogy a fiatalág minden korszakban megköttyösödik valamilyen számárságtól. Mint amilyen a szabadság, és a többi... Mert mindig van valami új divat. Emlékszem, amikor én fiatal voltam, a nihilistákat alig győztük lepuffantani. Aztán jöttek az anarchisták, eh..." Legyintett. Beletörődően, nem cinikusan. Végül mindenkivel kezét fogott; még vele, a "kommunistával" is.

Hogyan értethetné meg a nyugati világgal, hogy nem az egymással ellenkező, felelő elvek változtatnak a világ arcán (megváltásról, ebbe már beletörődött; szó sem lehet), hanem a hatalommal bíró egyedek. Kunék fő hóhéra, Szamuely népbiztos maga volt a cinizmus megtestesítője. Nem a két lábon, hanem a Pullman-kocsiban járó gögös, ördögi sugallat. A "Vörös Hadsereg rögtönítélő törvényszékének karhatalmi különítménye" négy elsőosztályú vagonban lakott és egy külön étkezőkocsiban tivornyázott. Egy jól sikerült tömegkivégzést követően, a hosszúszerű lovaglósizmas, tetőtől talpig bőrből bújít Szamuelynek, mielőtt helyet foglalt volna az ünnepi asztalnál a terrorlegények között, széles övébe dugott revolverei még füstölögtek, és legvisszafogottabb tréfája így hangzott: "Meg akarom mosni a kezemet imádság előtt, mert hullaszagú."

Az ambíció ára, lám, minden képzeletet felülmúlhat.

Ez is tanulság valahol — a kicsacsának, aki az Adria-tengerbe pottyantva is a Mexikói-öböl vízmozgására figyelne. Ha tehetné... Így megelégszik azzal, hogy bedugja fejét egy albán paraszt-asszonytól kölcsönzött pléhmosdótálba, hogy az orrába, szájába ment szappanos vizet aztán hango- san kiprűszkölje.

>>>>> folytatás a 18. oldalon

>>>>> folytatás a 17. oldalról

Kata elhitte Clemenceau-nak, hogy a bátorságot az eszmék adják. Az új eszmékbe alaposan befászlizva, mint vörös zászlóvászonnal az oszlopok a május elseji ünnepség előtt, úgy erőt vett rajta a kinti hangulat, hogy egyik reggel azzal fogadta a politika színteréről félreállított férjét: "Mától fogva én is proletárrá válok!" ...*Kommunista lelkesedésében* saját bevallása szerint két ízben is felmosta a fürdőszobapadlót. De mire a vécékagylóhoz jutott — ebben szerencsére áldott állapota is "besegített" —, hányingere támadt, s a népes személyzet aggodva állta körül, hogy a ház úrnőjének nincs-e vajon láza vagy valami komoly baja? Hiába igyekezett megmagyarázni nekik, hogy az országot magával ragadó lázas hangulat sugallta neki ("Saulusból is így lett Szent Pál, nemde?"), hogy cselekednie kell — az egyik tajdag cselédlánynak volt mersze megjegyezni, hogy az ország lázát sem ártana megmérni...

Egy félig beszakadt sárgult papírcetli. Mintha Kata kézírása volna... "Különvonattal. Bandérium kísért, s a város polgárai sorfalat álltak. A szónoklatra viharos taps és lelkes éljenzés (bizonyos szavak kiejtése ilyenkor nem igen számít). A vidék állapotáról jobb nem beszélni. Már csak az hiányzik, hogy a franciák ránk szabadítsák a gyarmati csapataikat. Vagy ne adj' Isten: a románokat!..."

Dúsgazdag öregurak között, a szesztilalom ellenére folyt a pezsgő. Nemcsak egy más kontinens, de a "rendezés" is tökéletesnek látszott. Méreteiben impozáns volt (akár az óriáskígyók!), jóllehet a nagyvonalúság sok kicsiny(es)séget és képtelenséget takart.

A szálloda előtt felsorakozott nyolc autók konvojban indult kigyólesre. Az állatkert ketrecének mélyén két vonagló dög.

"Mi a véleménye, gróf úr, a kígyóinkról?"... Károlyi zavartan forgolódott, csak valami homályos tömeget látott. Mire feltette a szemüvegét, a két óriáskígyó a megerőltető kéj után mozdulatlanul hevert, mint holmi összetekeredett tűzoltócsövek. A vizet vederből locsantották a két alvó "sztárra", de azokat hidegen hagyta az emberi társadalom érdeklődése. "Öt yard tizenkét és fél hüvelyk!" — fordult a polgármester atyai büszkeséggel az európai jövevényhez. A gróf már jó ideje tisztában volt azzal, hogy noha ő a tiszteletbeli meghívott, nem ő lesz az ünnepi rendezvény szenzációja. Ezúttal még a grófi címéhez ragasztott "vörös" jelző

is elhalványult az óriáskígyók sikerszámahoz képest. Rövid, elvont beszédét érdektelenség fogadta; vállalva hát óceánon túli kompromisszumát: ő, a hontalan árva kijelentette, hogy az aznap látott kígyópár "magasan hordhatja a fejét, amiért olyan fogadott szülőkre akadt, mint St. Louis fogékony lelkű lakosai."

Észak-amerikai útja során a tökéletes rendezés nem először keltette benne a valószerűtlenség érzését. Nem mint a zúrzavaros hónapokban itthon — súgta a fülebe Katus —, amikor dilettáns arcát mutatta minden. Úgyszólván rendező után kiállt...

És visszatérve Európába, szinte megilletődve vették tudomásul az óvilág megőrződött szokásait. Lehetetlen volt elfelejteni őket, mint azt a sok-sok tárgyat, amit az olasz carabinieri ellopottak tőlük (s nem csupán a rubintokkal és gyémántokkal kirakott családi karperecére gondolt); hanem a kiürített raktárak, kényszer pincelakások, penész szagú óvóhelyek lemezletlenítő pillanataira is, melyekből nekik csak kóstolóban jutott éppen, de mindannyiszor buzgón vallották, hogy a jövődő arca kárpótolni fog a világteremtés kínjaiért. Csak azt nem tudták, hogy az az arc hogyan fog kinézni... S amit belülről pusztítottak el, mivel lehet helyettesíteni majd. Mert végső soron, az ösztönöktől, a véletlenektől hajtva, valami mindannyiukban elmozdult. Hát amit akarattuk ellenére elkövettek; vagy amit mások prédáltak fel, tulajdonítottak el? — a hosszú székérkonvojokban idegenbe vitt hadianyag s a katonai felszerelés; de a gyári meg a kórházi is. Drága szövetek, prémek, üvegkészletek, telefonkészülékek — minden, amit csak el lehetett rabolni... Elég a kedves rézbriket kikandikáló füleire, a porcelán kávéskancsó karcsú nyakára, az aranyozott képkeretbe foglalt csendéletre s a megfestett természetre gondolni. A többi veszteség, a kifosztott, kiüresedett tájé is, talán még jóvátehető; persze csak az élők számára.

Ismerős állomás öreg órája alatt csatlakozásra várva. A vonatok késnek. Egy lépés; még egy. Megpróbálja könnyen tartani fejét. A fizikai feszültség és izgalom hónapjaiban hányszor érezte úgy, hogy szétrobban a halántéka. Erőfeszítés volt lehunynia szemét, s várta, hátha megfejtethi: mi jön, ki jön?

És most?... A régi kalandok után talán szembesülni fog ellenséggel.

A halállal. Vagy csupán önmagával.

Júliusi évfordulók

- 1 — 80 éve halt meg Ioan Bogdan román történész
- 425 éve született Joseph Hall angol költő
- 90 éve született Szenczei László erdélyi író
- 2 — 100 éve halt meg Victor Cherbuliez francia író
- 275 éve született Friedrich Gottlieb Klopstock német költő
- 130 éve született Szomory Dezső magyar író
- 3 — 40 éve halt meg Johan Bojer norvég író
- 4 — 150 éve született Bánóczy József magyar irodalomtörténész
- 280 éve született Michel-Jean Sedaine francia író
- 5 — 75 éve halt meg Paul Busson osztrák író
- 6 — 140 éve született Verner von Heidenstam svéd költő
- 120 éve született Szabó Dezső magyar író
- 7 — 90 éve született Erőss Alfréd erdélyi költő
- 180 éve született Kőváry László magyar történész
- 120 éve született Knud Rasmussen dán író
- 8 — 170 éve született Pierre-Alexis de Ponson du Terrail francia író
- 9 — 110 éve született Jean Cocteau francia költő
- 310 éve született Alexis Piron francia költő
- 10 — 190 éve született Fernandó Calderón mexikói író
- 490 éve született Jean Calvin francia hitújító
- 11 — 25 éve halt meg Radu Brateş román író
- 120 éve született Cholnoky László magyar író
- 110 éve halt meg Reviczky Gyula magyar költő
- 12 — 90 éve született Constantin Noica román filozófus
- 30 éve halt meg Sós Endre magyar író
- 13 — 150 éve született Arjirisz Eftaljtisz görög író
- 80 éve született Kerekes Jenő erdélyi közgazdász
- 225 éve született Diodata Saluzzo-Roero olasz költő
- 14 — 125 éve született Jerzy Zulawski lengyel költő
- 15 — 70 éve halt meg Hugo von Hoffmannstahl osztrák drámaíró
- 140 éve született Dumitru Th. Neculujă román költő
- 190 éve született Pierre-Joseph Proudhon francia publicista
- 16 — 80 éve halt meg Berczik Árpád magyar író
- 10 éve halt meg Nicolas Guillén kubai költő
- 50 éve halt meg Vjacseszlav Ivanovics Ivanov orosz költő
- 17 — 80 éve született Jiří Hájek cseh író
- 18 — 60 éve halt meg Badics Ferenc irodalomtörténész
- 625 éve halt meg Francesco Petrarca olasz költő
- 19 — 150 született Ferdinand Brunetiere francia irodalomtörténész
- 180 éve született Gottfried Keller svájci író
- 120 éve született Móra Ferenc magyar író
- 20 — 110 éve született Erik Lindorm svéd költő
- 21 — 80 éve született Franco Filipic szlovén költő
- 100 éve született Ernest Hemingway amerikai író
- 20 éve halt meg Ludwig Renn német író
- 140 éve született Rosny Jeune francia író
- 22 — 90 éve halt meg Detlev von Liliencron német költő
- 23 — 140 éve halt meg Marceline Desbordes-Valmore francia író
- 24 — 160 éve halt meg Gabriele von Baumberg osztrák költő
- 90 éve született Károlyi Amy magyar költő
- 120 éve halt meg Arisztotelisz Valaoritisz görög költő
- 25 — 450 éve született Swietoslaw Orzelski lengyel krónikás
- 26 — 60 éve halt meg Cezar Baltag román költő
- 30 éve halt meg Witold Gombrowicz lengyel író
- 27 — 75 éve született Jiří Havel cseh költő
- 28 — 175 éve született Alexandre Dumas fils francia író
- 160 éve született Ignacy Maciejowski lengyel író
- 210 éve halt meg Orczy Lőrinc magyar költő
- 29 — 240 éve halt meg Árva Bethlen Kata magyar író
- 25 éve halt meg Erich Kästner német író
- 30 — 140 éve született Ferko Urbánek szlovák író
- 31 — 10 éve halt meg Fehér Ferenc vajdasági magyar költő
- 150 éve halt meg Petőfi Sándor magyar költő

KÓDEX —

"Világokat igazgatok: üveggolyókkal játszom"

Érdekes elmélete volt József Attilának az önvesztő szenvedélyek rabjairól, akik közé — mint mániákus kávéházi sakkozó és megrogzott kártyás, sőt mint lehetséges "bolond" és visszaeső öngyilkos — talán önmagát is odasorolta.

"Az ember örök menekülőben van. Az élet, a valóság elől. Sokszor önmaga elől is. Aki a kártyába menekül, annak kártyázni kell. Ha nem kártyázik, akkor mást csinál: lóversenyez, iszik vagy kokainista lesz. Szóval narkotizálja magát valamivel. Pontosan ebbe a fajtába, csak annak egy más kategóriájába tartoznak azok, akik a spiritizmusba, a vallásba s más efféle magasztos, elvont dolgokba ássák el magukat. Valamennyien egyenművek ezek azokkal, akik az örületbe vagy a halálba menekülnek. Tehát a bolondokkal és az öngyilkosokkal. A bolond, az még vár valamit a maga által megalkotott képzelet, vagyis képzelt-világtól. Az öngyilkos viszont már semmit sem remél." — idézte memoárjában a költő vélekedését sógora, Bányai László.

Ha magánemberként gyakran mindenét a véletlen szerencsére bízta is József Attila, költőként mindenek fölé helyezte a tudatosságot. Észre kellett vennie, hogy nemcsak úgynevezett káros szenvedélyeit, hanem hasznos, értelmes célt követő költői törekvéseit is egyazon ösztön irányítja. Mint Freudon iskolázott, a pszichoanalízis elméletét jól ismerő és a terápiás gyakorlatot is megtapasztalt beavatott tudhatta, hogy a költői ihletet eredendően ugyanaz a valóság kínjai elől menekülő, örömkereső vágybeteljesítő törekvés táplálja, mint a hétköznapi élet sivárabb és mulandóbb élményeit hajszoló boldogtalankok pótcselekvéseit.

"Nem kellene a költői tevékenység elsőnyomait már a gyermekben keresni? — teszi föl a kérdést Sigmund Freud *A költő és a fantáziaműködés* című tanulmányában. — A gyermek legkedvesebb és legelmélyültebb foglalatossága a játék. Talán azt mondhatjuk: minden játszó gyermek úgy viselkedik, mint egy költő, amikor saját világot teremt magának, helyesebben, világának dolgait új, neki tetsző rendbe sorolja. Helytelen volna azt hinni, hogy ezt a világot nem veszi komolyan; ellenkezőleg, játékát nagyon is komolyan veszi, nagy mennyiségű érzelmet fordít rá. A játék ellentéte nem a komolyság, hanem — a valóság. A gyermek, minden érzelmi töltés ellenére, játékvilágát nagyon jól megkülönbözteti a valóságtól, és képzelt tárgyaival és viszonyaival szívesen támaszkodik a valóságos világ fogható és látható dolgaira. Egyedül ez különbözteti meg a gyermek "játékát" a fantáziálástól. A költő ugyanazt teszi, mint a játszó gyermek; fantáziavilágot teremt, amit nagyon komolyan vesz, azaz igen nagy affektusmennyiséggel ruház fel, miközben élesen elkülöníti a valóságtól."

A költő egész életművében plasztikusan megmutatkozik az ihlet és a játék szoros kapcsolata.

A költői játék legfontosabb funkciója a valóságban lehetetlen totális sorcsere képzeletbeli végrehajtása. A legelső ismert József Attila-vers, a kilencéves korából fennmaradt *Kedves Joci! "cimű", De szeretnék gazdag lenni* kezdetű, kétstrófás verses levél éppúgy erről tanúskodik, mint a később szép szóval bővülő-bájos-igéző költemények sokasága, szinte az egész lírai életmű.

Részletek Valachi Anna: *Világhiány, sorcsere, játék, alkotás c. tanulmányából* (NAPUT, 99/2. szám)

— INDEX

CSODÁLATOS 20. SZÁZAD A ZENÉBEN 15. A nagy NYOLCVANASOK

Az 1880 körül született zeneszerzőkre gondolok. Valóban nagy nemzedék volt, számban, stílusgazdagságban, a törekvések újszerűségében meghatározta századunk első felének zenei arcélét. Kérdés: valóban új fejezetet nyitottak a zene történetében vagy csak kiteljesítették és LEZARTÁK a romantikus zenét, pontosabban fogalmazva azt a 200 éves fejlődést, ami Haydn 1730-as nemzedékével tört be a barokk zene világába? Elvégre Bach nemzedéke is kiteljesítő, lezáró funkciójú volt: szintén 200 éves periódust zártak, a Palestrina, Lassus 1530-as nemzedékével induló korszakot. A kétszer kétszáz év pedig mindenképpen "lezárta" a hangszeres zene történetét, utat nyitva az elektronikus zene felé. Az 1930-as nemzedék újabb 400 éves fejlődési szakaszt nyitott meg. Talán ezért is "szorult" vissza a modern jelző és lett belőle "modern klasszikusok" változat, mert nagyon rövid idő alatt a nagy NYOLCVANAS nemzedék bevonult a zenetörténet PANTHEONJÁBA. Ez történt annak idején Bach nemzedékével is — a szó legnemesebb értelmében muzeális értékévé váltak műveik. Ez mindig magába foglal egy kis felejtést is, és utána a diadalmas újrafelfedezést.

Sokszor érzem, hogy ez az udvarias "felejtés" kezdi elhalványítani azt a zenei világot, amely számunkra (a harmincas nemzedék számára) oly óriási revelációként hatott. Azonban a mi esetünkben sem mindenkire vonatkozik ez azonos intenzitással és azonos ideig. Sokan nemzedékünkben már a kezdet kezdetén "levetették" magukról a nagy nyolcvanasok hatását, kötelező tiszteletét sőt néha még a szeretetét is. Ezek voltak a bátrak nemzedékünkben, a valóban új utakat keresők népes csoportja. Most, utólag nekik adunk igazat. Végeredményben a szakítás a múlttal az igazi rugója minden újkeresésnek. Persze csak látszólagos a szakítás, a felületen mozog. A lényeg tekintve, az európai zene belső erőforrásainak további felhasználását, Európán kívüli hangzásvilágokkal való bővítésével együtt minden alkotó gondosan megőrizte tudatában, lelkében egyaránt európaiságát.

A nagy nyolcvanasok zenei világa ebben az új tükrben kissé elhomályosult. Vettem a fáradságot, letörültem e tükört. Átolvas-

tam azt a 25 zeneszerzőt (életrajzokat, műveik jelentősebb elemzéseit), aki a sok ezerből vagy talán csak sok százból megmaradt a zenetörténet lapjain. 1873-tól 1887-ig haladtam (80 körül a biztos nemzedéki kör plusz-mínusz öt év, de ehhez hozzá szoktunk venni még néhány évet, én plusz-mínusz két évet csatoltam a nemzedéki időszakhoz). Rachmaninov, Reger (1873), Schönberg, Ch. Ives (1874), Ravel (1875), de Falla, Wolf-Ferrari (1876), Dohnányi (1877), Vincenzo Tomasini (1878), Respighi (1879), Bloch, Pizetti (1880), Bartók, Enescu, Mjaszkovszkij (1881), Stravinsky, Kodály, Malipiero, Szymanovsky (1882), Casella, Varrése, Webern (1883), Alban Berg (1885), Villa-Lobos, Ernst Toch (1887).

Ch. Ives zeneszerző az az alkotó, akire Amerikában, úgy tekintenek, mint az új világ zenéjének egyik klasszikusára. Nálunk alig ismert. Vincenzo Tomasini olasz zeneszerző műveit Toscanini mutatta be annak idején. Manapság alig tudjuk felidézni alkotói arcélét. Ernst Bloch, Ildebrando Pizetti művei is ritkán csendülnek fel. Mjaszkovszkij 21 szimfóniájából alig hallani "szökő" évtizedeként egyet. Malipierót sem tudjuk felidézni. Szymanowskyt szintúgy. Casella egyenlőre alkotása, főleg a szellemes *Paganiniana* zenekari divertimentója megragadt hangversenyéletünkben. Villa-Lobos nagyon ismert, szeretett zeneszerző Braziliában, a brazil nemzeti zeneszerzés megteremtője. Ernst Toch neve mifelénk egy kórusműve nyomán terjedt el. A mű címe *Földrajzi fuga*. Földrajzi nevek mint fuga-témák, kontratémák, ellenpontok bukkannak fel recitálva a kórusmű során. Halványuló névsor? Talán igen. De lesz majd mit utólag újra felfedezni, mint ahogyan ezt tesszük a barokk korszak kis mestereivel és ma holnap a romantikával (Bruckner művészetének reneszánsza a 20. század végén!). De Falla művészete századunk spanyol zenéjét fémjelzi. Wolf-Ferrari változatlanul sikeres operái benne maradtak a zenei köztudatban. A vezető egyéniségek zenéje változatlanul EL és HAT. Mégis valahol a tudatunk mélyén búcsú-zunk tőlük. A század elején keltett zenei sokkokról elnéző, szelíd, kicsit huncut mosollyal emlékezünk meg. Lassan eltűnik a modern jelző is, és marad: a 20. század KLASSZIKUSAI "felirat". Minden búcsú: szomorú.

TERÉNYI EDE

HOL-

Az itáliai Torre Pellice volt a színhelye az *Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem* idei, 30. konferenciájának, melyen több kontinensről több mint másfélszáz magyar vett részt. Az előadók közt Borbándi Gyula, Böjtös László, Szöllősy Pál, Szőnyi Zsuzsa, Kovács Andor és mások, kivételesen nagy számban fiatalok szerepeltek. *Harminc év a világ minden keresztiján* címmel Balla Bálint visszatekintése; az irodalmi esetet Illyés Kinga, Farkas Ibolya, Lohinszky Lóránd és Lászlóffy Aladár szolgáltatta.

Május 24-én a kolozsvári *Insomnia* kávéházban Király Zoltán és Sántha Attila beszélgetett Ferenczes Istvánnal.

Bibó István halálának 20. évfordulóján a *Magyar Írószövetség* budapesti székházában rendeztek emlékülést; előadók: Salamon Konrád történész, Kende Péter politológus, Kovács Gábor filozófiatörténész és Kovács K. Zoltán újságíró.

A *Magyar Írószövetség* és a *Maecenas Könyvek* ünnepélyes keretek között mutatta be Kányádi Sándor magyar és angol nyelvű antológiáját. A hetvenéves költőt Pomogáts Béla köszöntötte.

A kolozsvári *Korunk Galériában* került sor május 21-én a Norvégiában élő Wellisch Tehel Judit festő- és grafikusművész kiállítás megnyitójára. Bevezetőt mondott Szilágyi Júlia irodalomkritikus. A műsorban fellépett Dimény Áron, a *Kolozsvári Állami Magyar Színház* művésze; Nagy István (fuvola) és Majó Zoltán (blockflöte) barokk duetteket játszott.

A kolozsvári *Centre Culturel Français* rendezvényei közül megemlíthető Louis Calaferte *Un riche, trois pauvres* (Egy gazdag, három szegény) című darabjának bemutatója Pascale Henry rendezésében. Fellépett Christine Brotons, Béatrice Houplain, Sylvie Jobert, Dominique Laidet, Philippe Saint-Pierre és Christian Taponard.

A legjobb külföldi mű franciaországi díját Nadas Péter *Emlékiratok könyve* című regénye nyerte el.

A *Hitel* 5. számában Kodöböcz Gábor "én félek még reménykedem" (A remény és félelem motfrouma Kányádi Sándor lírájában) című tanulmánya. A hetvenesztendős Kányádi Sándorral Cs. Nagy Ibolya beszélget (Befejezetlen disputa Kányádi Sándorral).

A Székelyföld idei 3-as számában verset olvashatunk Lászlóffy Aladártól, Ferencz Imrétől és Dénes Lászlótól. A lap megemlékezik a hetven éve született Székely Jánosról s közli A bűntudat természetrajza című esszéjét. Orbók Sándorné született Székely Ilonával — az író leányával — Ferenczes István készít interjút (Alkotó része a nagy egésznek). Aranyág: Tankó Gyula Átok, varázslás, fekete mágia; Ujjlenyomat: Balogh László E' má ilyen vót; Kódoszlás: Vallasek Júlia "A falu jelentősége" Balázs Ferenc szemléletében; Műteremtés: Gyakorlatiasság és érzékenység (Sztármári László beszélgetése Siklódy Ferenc képzőművésszel); György Attila olvasónaplója.

-MI

Szelíd xéniák

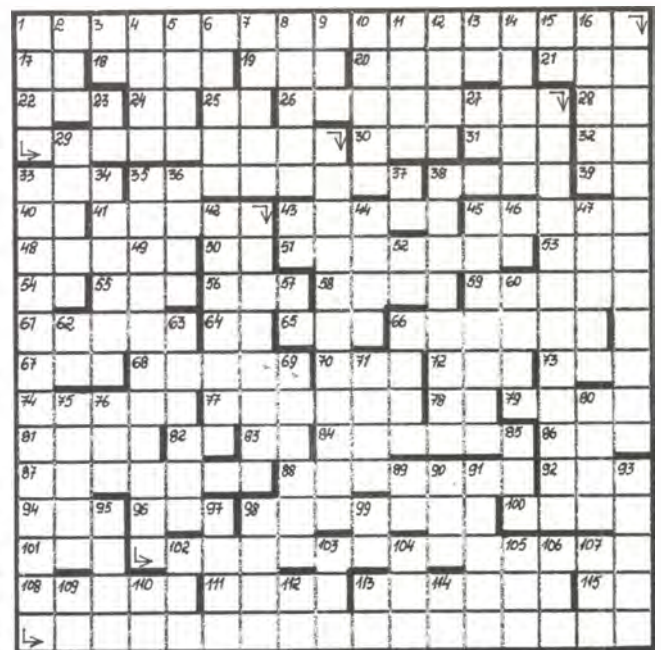
Rejtvenyünkben Goethe-xéniákat idézünk.

VÍZSZINTES: 1. Az első xénia, folytatás a függőleges 33. sorban. 17. A nagy..., Korda István regénye. 18. Helyhatározó szó. 19. Kálium és rénum vegyjele. 20. Faragatlan. 21. Lök. 22. Női becenév. 24. Fordított kötőszó. 25. Bárd Oszkár. 28. R. C. 30. Mezőgazdasági eszköz. 31. Én, latinul. 32. Azonos más-salhangzók. 33. Kacat. 35. Darabolni. 38. Lefetyel. 39. Ó. E. 40. Disz. 41. A második xénia első része, folytatása a függőleges 38. vízszintes 26. sorokban. 43. Női név. 45. Román regény. 48. Tréfás ötlet, színdarabban, filmben. 49. Kiejtett más-salhangzó. 50. Z. O. 51. Gyaláz. 53. A korhadat fa. 54. Y. I. 55. Járom. 56. ... Blandiana, költőnő. 58. ...san, ázsiai hegység. 59. Tagad, latin eredetű szóval. 61. Jules ..., híres francia író. 64. Foszfór és itrium vegyjele. 65. Hagyma, oroszul. 66. Megpillant. 67. Szerző. 68. Európa legnagyobb hegysége. 70. ... és Magóg fia vagyok én (Ady). 72. Lakás. 73. Husáng, pálca. 74. A kis Bornemissza (Gárdonyi). 77. Kételektródos elektroncső, névelővel. 78. Vágófelület. 79. Svájci folyó. 81. Kötőszó. 82. N. M. 83. Néma egyenmő hangzó. 84. Figyelmezteti. 86. Idegen férfinév, fordítva. 87. Művet hozni létre. 88. Erjedést elősegítő fehérjék. 92. Cégér-rész. 94. N. I. G. 96. Ilyen versek is vannak. 98. Majomtípus, névelővel. 100. Dőf. 101. Női bece-

név. 108. Sablon. 111. Íróeszköz. 113. Megvalósítani. 115. Ű. N.

FÜGGŐLEGES: 2. ... rapszódia, Kiss Jenő verse. 3. Idegen igen. 4. Fonóeszköz. 5. Alagcső. 6. Noha. 7. Néró császár korából való. 8. ... park, chicagói zöld-övezet. 9. Japán pénznem. 10. Erről a helyről. 11. Testrész. 12. Kugli. 13. Vérédegy. 14. Becézett férfinév. 15. Adat egyenmő hangzó. 16. Konyhakerti növény. 23. Juttat. 27. Kicsinyítőképző. 29. Magyar regényíró. 34. Az utókor számára megörökítő. 35. A harmadik xénia, folytatása a függőleges 1. sorban. 36. Ferde tornyáról híres. 37. Kötőszó. 42. Pipere-cikk. 43. Erdős Karolina. 44. Majtényi... költő (szerkesztő). 45. Tönkretevő. 46. Ketrec. 47. Barátos központja! 52. O. E. 57. Alumínium. 60. Női név. 62. Kiejtett mássalhangzó. 63. Elárasztó. 66. Mag-nézium és arzén vegyjele. 69. Távozik a szobából. 71. Halogat. 75. Harmadkori kovadarab. 76. Régiók egyenmő hangzó. 80. Húsos, mártásos étel. 85. L. K. S. 89. Imre Béla. 90. Molibdén és urán vegyjele. 91. Férfiszereplő a Bánk bán-ban. 93. Hatással van rád. 95. Folyosó. 97. Hittankönyv. 98. Román költő (fordítva). 99. Belga és máltai kocsik nemzetközi betűjele. 102. Hullám románul. 103. Angol világos sör. 104. Visszaélt! 105. A hét vezér egyike. 106. ...sel, motorféleség. 107. Operál. 109. I. E. 110. Kétjegyű mássalhangzó. 112. L. Y. 113. Tova. 114. Mennybolt.

K. KOVÁCS ANDRÁS

A HELIKON 11. számában közzét, Gabriela Mistral: Én nem vagyok egyedül című rejtvenyünk megfejtése: Az égbolt is olyan árva: / A Hold a tengerhabba dűl. / De én, aki átkarcollak, / Én nem vagyok egyedül!

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs:
SZABÓ GYULA
SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség:
LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra
K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet

MÓZES ATTILA: próza, kritika
NAGY MARIA: olvasószervező
RAKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számtógépes tördelés: NAGYMÁRIA: nyomtatja a Miskolczi Református Sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iasilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220-6288